

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

STEV. 58/XIII

JESENICE, DNE 28. JULIJA 1983

1941

1945

JUNAKOM DOMOVINE

ALEŠ ANDREJ
ARZENŠEK VIKTOR
AŽMAN DRAGO
BENEDIČIČ FRANČ
BENEDIČIČ LUDVIK
BENIGAR FRANČ
BOKAL STANE
ČELEŠNIK JOŽE
ČUFAR JOŽE
ČUFAR TONE
FEDERLE SLAVKO
FINŽGAR JANEZ
FINŽGAR JOŽE
GIORGIONI EDI
GREGORČIČ JOŽE
GRINTOV CIRIL
GUZELJ FRANČ
JERALA FRANČ
KAVČIČ IVAN
KEJŽAR VIKTOR
KIRŠNER RUPERT
KLINAR FRANČ
KOREN FERDO
KOREN PAVEL
KORIČIN ALDŽJ
KOSMAČ FRANČ

KRAJČ JOŽE
KRALJ IGNAČ
KRAŠOVEC FRANČ
KRAVS FRANČ
KRIŽNAR FRANČ
KRMELJ IVAN
MAJHEN FLORJAN
OMAH SLAVKO
PIBERNIK ALBIN
PIBERNIK JOLKA
POŠAČNIK IVAN
POTOČNIK FRANČ
PREŽELJ KAREL
REBERNIK IVAN
RUPAR PETER
SEKARDI STANKO
STRAŽIŠAR POLDE
STRAŽIŠAR VIKTOR
ŠALAMON JAKA
ŠAVLI JOŽE
ŠMID JANEZ
TALAR TONČEK
TAVČAR CIRIL
VERDNIK MATIJA
VENGL BERTI
ŽEMVA ALBIN

Spominska plošča na Delavskem domu na Jesenicah z imeni padlih Svobodašev

FRANČ KONOBELJ-SLOVENKO

PRED 40 LETI PADLI PRVOBORCI

Čas hitro mineva in z njim bledijo tudi spomini na najtežja leta naše zgodovine. Pozabljam na partizanske boje, nemške zasede, partizanske mitinge, konference aktivistov, številne sestanke ob robovih gozdov. V naših spomnih bledijo tudi najbolj boleči dogodki, ko so padali naši sinovi in možje in ko so v taboriščih in zaporih Nemci pobijali naše žene, starčke in otroke. Zato je potrebno, da se vsaj ob okroglih

obletnicah spomnimo tistih, ki so bili med prvimi uporniki in dali za svobodo največ — svoja življenja.

Leto 1943 je prelomno leto, ko je Osvobodilna fronta ponovno zaživela, ko je Gorenjski odred narasel na devet bataljonov in je bila ustanovljena prva gorenjska brigada dr. France Prešeren, ko so gorenjski borci prvič udarili po sovražniku tudi on-

(Nadaljevanje na 2. strani)

FRANČKA TRONKAR

Titova štafeta

*Titova štafeta
to je večna pesem
svobodne Jugoslavije.*

*To je pesem sreče
in simbol svobode,
bratstva in miru.*

*To je pesem borcev
in junakov
partizanskih čet in bataljonov.*

*To je pesem žuljev,
našega napredka,
naših ciljev.*

*Titova štafeta
so lepote
naše lepe Jugoslavije.*

*To je pesem
morja in gora
in žitnih klasov.*

*Ta pesem
je ljubezen
in src mladih melodija.*

*To je slavospev
ponosnih državljanov
nas vseh Jugoslovanov.*

*Titova štafeta
je najlepša pesem,
to je himna Titova.*

V 58. številki LISTOV sodelujejo: Matej Bor, Valerija Čučnik, dijaki CSS Jesenice, Robert Jensterle, Miha Klinar, Franč Konobelj-Slovenko, Janez Meterc, Mojca, Valentin Polanšek, dr. Vojan Rus, Ana Staze, Milan Strmec, Janez Svobljšak, Črtomir Šinkovec, Franč Šušteršič, Tadjana, Edo Torkar, Frančka Tronkar, Franci Tušar, Joža Varl, Ivan Vovk-Zivan. — Slike foto-dokumentacija železarne Jesenice in Janez Meterc, slike Tone Tomazin, član DOLIK Jesenice

stran Karavank — v Bistrico v Rožu, ko je kapitulirala fašistična Italija in ko so 29. novembra v malem bosenskem mestu Jajcu sprejeli odločilne sklepe, pomembne za novo, svobodno in neodvisno Jugoslavijo.

V letu 1943 so darovali svoja življenja naslednji prvoborci iz našega območja:

DRAGO AŽMAN je bil rojen 26. oktobra 1914 na Jesenicah. Zrastlel je v delavski družini in kot naprednega ter zavednega Slovenca so ga Nemci že 2. maja 1941 zaprli v Begunje, družini pa je grozilo pregnanstvo. Pred tem je bil zaposlen v Bratovski skladnici, ker v tovarni KID (Kranjske industrijske družbe) ni dobil zaposlitve.

Ko je bil izpuščen iz Begunj, se je zatekel v Bohinj in tu našel stik z znanim bohinjским revolucionarjem Tomažem Godcem. Oktobra istega leta se je umaknil v Ljubljansko pokrajino, v Šentjanž na Dolenjsko. Tu se je ponovno vključil v narodnoosvobodilno gibanje. Njegovo delo pa ni ostalo neopazno in Italijani so ga aretirali ter internirali v Padovo. Šele po italijanski kapitulaciji se je lahko ponovno vključil v partizane. Najprej je bil v Štajerskem bataljonu, nato pa v Dolenjskem odredu.

Kmalu je postal komisar čete v 1. bataljonu. Ko so decembra 1943 partizani napadli sovražno postojanko v Kočevju, je Drago držal zasedo pri vasi Vrh pri Pijavi gorici. Nemci so bili v premoči in prebili partizansko zasedo in v tej neenaki borbi je 10. decembra 1943 padel Drago Ažman.

JOŽE ČELESNIK je bil rojen 4. januarja 1907 na Jesenicah. Že v zgodnji mladosti je izgubil očeta in mati je morala sama skrbeti za šest otrok. Izučil se je za mizarja in se zaposlil v modelni mizarni tovarni KID (Kranjska industrijska družba). Trdo življenje je vplivalo, da so bili vsi otroci vključeni v napredne marksistične kulturne in sindikalne organizacije.

Jože je bil dober organizator in politični delavec. Že leta 1934 je bil zaradi političnega dela aretiran in zaprt v ljubljanskih zaporih. Dalj časa je bil tudi predsednik dramskega odseka Svobode in kasneje Enakosti na Jesenicah.

Po kapitulaciji Jugoslavije se je takoj vključil v narodnoosvobodilno gibanje in junija 1941 so ga Nemci za tri dni zaprli, kar je bilo zanj, člana komunistične partije, tudi opozorilo, da je odšel v partizane v škočjeloške hribe, nato pa leta 1942 med partizane Dolenjskega odreda. Tu je postal

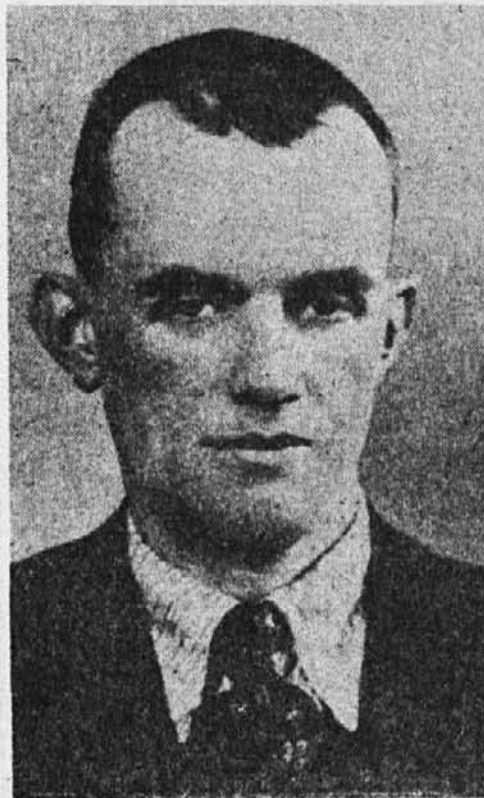

politični komisar 1. čete Dolenjskega odreda.

12. marca 1943 so ga v bojih pri Grosupljem ujeli belogardisti, ki so ga zverinsko mučili in dva dni kasneje ustrelili kot talca.

CIRIL GRINTOV-ČIRO je bil rojen 3. julija 1911 na Javorniku. Še zelo mlad se je zaposlil v tovarni KID. Vključen je bil v napredne delavske kulturne organizacije in sindikalno organizacijo SMRJ. Bil je dober predavatelj in njegova predavanja v Svobodi in kasneje Enakosti so bila vedno dobro obiskana.

Zaradi naprednega marksističnega mišljenja je bil leta 1941 z drugimi naprednimi jeseniškimi revolucionarji preganjan v Ivanjico. Po kapitulaciji Jugoslavije se je med prvimi vključil v narodnoosvobodilno gibanje. Kot borec Cankarjeve čete je že 1. avgusta 1941 na Obranci sodeloval v spopadu z Nemci. Teden dni za tem — 8. avgusta — je ponovno sodeloval v borbi Cankarjevega

bataljona z Nemci na Lipniški planini na Jelovci. Od tu se je še z nekaterimi borci zatekel v Ljubljansko pokrajino, kjer se je leta 1942 ponovno vključil v partizanske vrste — v Dolomitski odred kot borec Brezovške čete. V borbi z Nemci je bil težko ranjen in zajet ter odpeljan v Begunje.

22. marca 1943 je bil ustreljen kot talec v Moravčah pod Limbarsko goro.

FRANJO FEDERLE-SLAVKO je bil rojen 28. julija 1907 v Gradcu. Osnovno šolo je obiskoval v Nemčiji. Leta 1918 se je z materjo vrnil na Primorsko. Oče je bil že med prvo svetovno vojno pogrešan. Odločil se je, da bo šel k mornarici. V Boki Kotorški je dokončal mornariško šolo in pri mornarici ostal osem let. Po vrnitvi se je zaposlil v jeseniški tovarni KID. Član partije je postal že v mornarici.

Po prihodu na Jesenice se je takoj vključil v napredno delavsko, kulturno in politično gibanje. Bil je tudi publicist in je dopisoval v »Staro pravdo«, po njeni prepovedi pa v »Novo zemljo«. Največ pa je dopisoval v »Jeseniški kovinar«, ki je bil protiutež »Tovarniškega vestniku«. Ta napredni delavski časopis je izdajalo jeseniško levo usmerjeno delavstvo in je manifestiral tudi delavsko enotnost na Jesenicah.

Federle je bil tudi pisec brošure o Jesenicah, ki je bila posvečena 30-letnici ustanovitve SMRJ na Jesenicah (Savez metalških radnika Jugoslavije). Takratna jugoslovanska oblast ga je stalno preganjala, ker je bil skupaj s Tonetom Čufarjem eden idejnih in vodilnih organizatorjev partije na jeseniškem območju.

Za Stanetom Žagarjem, znanim predvojnim revolucionarjem, je prevzel funkcijo sekretarja jeseniškega okrožnega komiteja KPJ, ki jo je po izgonu predal Mariji Žumrovi, prav tako znani jeseniški revolucionarki, ki je napisala brošuro o svojem trpljenju v beograjski Glavnjači. Zaradi revolucionarnega delovanja je bil odpuščen iz tovarne KID.

Federle je okupacija zatekla na otoku Krku, kamor je bil preganjan z družino. Ker se je tudi tu takoj vključil v napredno delavsko gibanje, je bil med organizatorji narodnoosvobodilnega gibanja. Organiziral je več odporniških skupin.

Italijani so ga kmalu odkrili in ga že leta 1941 zaprli in prek Reke poslali v Trst, nato pa decembra istega leta na Liparske otoke. Tu je organiziral upor, ki se je posrečil, vendar pa so vse sodelujoče kasneje prijeli in obsodili na dolgoletne zapore v težkih ječah. V zaporu v Fassanu, v pokrajini Piemonte, je dočkal italijansko kapi-

tulacijo. Zaporniki so se le težka rešili, ker so jih hoteli predati Nemcem.

Na Primorskem se je takoj vključil v partizane in bil najprej v Beneškem odredu. Od tu je bil poslan v 17. brigado Simona Gregorčiča in je postal njen politični komisar. V bojih v novembru 1943, ko je Goriška divizija odbijala hudo nemško ofenzivo, v kateri je bila brigada Simona Gregorčiča, je bil pri vasi Topolovo pod Kolvratom (pod Matajurjem) težko ranjen. Da ne bi padel živ Nemcem v roke, se je ustrelil. Ob tej priložnosti je padel tudi politkomisar divizije Rudi Mahnič-Brkinec.

Datum smrti ni natančno potrjen, ker so boji potekali od 16. do 20. novembra in je v njegovih dokumentih vpisanih več datumov smrti.

FRANC KRAŠEVEC je bil rojen 9. marca 1908 na Vrhniki. Njegov oče je sedemčlansko družino le težko preživel, zato se je z vso družino preselil na Jesenice. Zaposlil se je v tovarni KID.

France se je izučil za zidarja in se zaposlil v tovarni KID. Zaradi težkih pogojev dela se je odločil za trgovski poklic in se je osamosvojil ter odprl trgovino s kolesi.

Vključen je bil v napredne delavske kulturne in športne organizacije. Že leta 1926 je postal član partije.

Zaradi aktivnega sodelovanja v napredni politični organizaciji je postal policiji sumljiv. Po tekstilni stavki v Kranju, kjer je tudi sodeloval, je bil zaprt in poslan v Ljubljano v Šentpetersko kasarno. Leta 1941 je bil skupno z ostalimi naprednimi jeseniškimi revolucionarji odgnan v taborišče Ivanjico. Skupaj z ostalimi se je vrnil tik pred kapitulacijo Jugoslavije.

Okupator ga je aretiral med prvimi in že 2. maja 1941 ga je skupaj s še nekaterimi drugimi poslal v Begunje, nato v Št. Vid in zopet nazaj v Begunje. Od tu pa je bil poslan v nemško delovno taborišče v Kravt na Koroškem.

Po dveh mesecih mu je uspelo skupaj z Vencljem Perkom in Francem Benedičičem pobegniti. Vrnil se je na Jesenice in se takoj vključil v Jeseniško četo. Zaradi slabega zdravja je odšel na domač vrhniški teren, kjer je bil vključen v politično delo.

Leta 1942 se je vključil v Cankarjevo brigado in je bil v borbi pri Turjaku ranjen. Zdravil se je v Iški bolnici. Devetega marca 1943 se je ponovno vključil v svojo enoto, ker pa je bilo njegovo zdravstveno stanje zelo slabo, je bil poslan na zdravljenje v partizansko bolnico na Jelovico. Na poti so ga nekje v bližini Škofje Loke zajeli Nemci in ga odpeljali v Begunje.

26. junija 1943 so ga v Soteski v Bohinju Nemci ustrelili kot talca.

IVAN POGAČNIK je bil rojen 12. decembra 1913 v Zalošah pri Radovljici. Po poklicu je bil mizar. Zaposlil se je na Jesenicah. Njegov oče je bil železničar in pri hiši je bilo osem otrok. Tudi oče je bil napreden socialist in je bil zaradi tega večkrat brez dela.

Ivan je bil na Jesenicah vključen v napredne delavske kulturne organizacije.

Takoj po okupaciji se je vključil v narodnoosvobodilno gibanje in se je ob nastanku partizanskih grup takoj vključil v partizane. Postal je borec Jeseniške čete in kot tak tudi Cankarjevega bataljona. Udeležil se je tudi dražgoške bitke.

Pomladi leta 1942 je bil kurir med enotami pod Stolom in Jelovico. Pri tem je bil ob neki priložnosti, ko je naletel na nemško zasedo, ranjen. Po ozdravljenju je bil poslan v partizansko tehniko v Mišace.

7. aprila 1943 je bila tehnika izdana in Nemci so jo napadli, pri tem pa je bil Pogačnik težko ranjen in zajet.

Kot talca so ga 28. aprila 1943 ustrelili v Logu v Poljanski dolini.

KAREL PREŽELJ se je rodil 4. novembra 1908 na Jesenicah. Izučil se je za mizarja in se zaposlil v tovarni KID na Javorniku.

Kot član KPJ od leta 1929 je bil vključen v napredne delavske kulturne in športne ter politične organizacije. Aktiven je bil kot predavatelj v Svobodi in Enakosti.

Takoj po okupaciji je bil med organizatorji narodnoosvobodilnega gibanja na jeseniškem območju. Že 8. avgusta 1941 je odšel v ilegalo. Postal je namestnik sekretarja okrožnega komiteja komunistične partije za jeseniško okrožje, obenem pa je bil vključen tudi v okrožni odbor OF za jeseniško območje. Po odhodu Ignaca Sterlekarja, sekretarja okrožnega odbora OF za jeseniško okrožje, je prevzel njegovo mesto in istočasno postal tudi član pokrajinskega komiteja KP za Gorenjsko.

To funkcijo je opravljal vse do 7. aprila 1943, ko so ga v partizanski tiskarni v Mišacah zaradi izdaje tiskarne Nemci težko ranili. Preželj se je slučajno kot član pokrajinskega komiteja KP zadrževal v njej. Da ne bi padel Nemcem živ v roke, se je ustrelil.

PETER RUPAR-PERO je bil rojen 29. junija 1924 v Ljubljani — v Polju. Kasneje se je z materjo preselil na Jesenice. Že kot mladinec se je vključil v napredno delavsko gibanje in postal član SKOJ.

Zaradi naprednega političnega delovanja ni dokončal učne dobe, ker ga je mojster predčasno odpustil. Učno dobo je lahko končal šele pri predvojnem revolucionarju Ignacu Kralju, ki je bil odpusčen iz tovarne KID in je imel na Javorniku manjšo trgovino.

Koncem leta 1940 je bila na Poljanah v gostilni »Pri Satanu« zajeta grupa Skojevcev, v kateri je bil tudi Boris Kraighez. Odpeljali so jih v sodne zapore v Ljubljano in jih izpustili šele nekaj dni pred okupacijo Jugoslavije.

Ze koncem junija 1941 se je priključil prvim partizanom in je bil kot borec Cankarjeve čete v prvi borbi 1. avgusta 1941 na Obranci na Mežakli in nato se v borbi Cankarjevega bataljona 8. avgusta 1941 na Lipniški planini na Jelovici.

(Nadaljevanje na 4. strani)

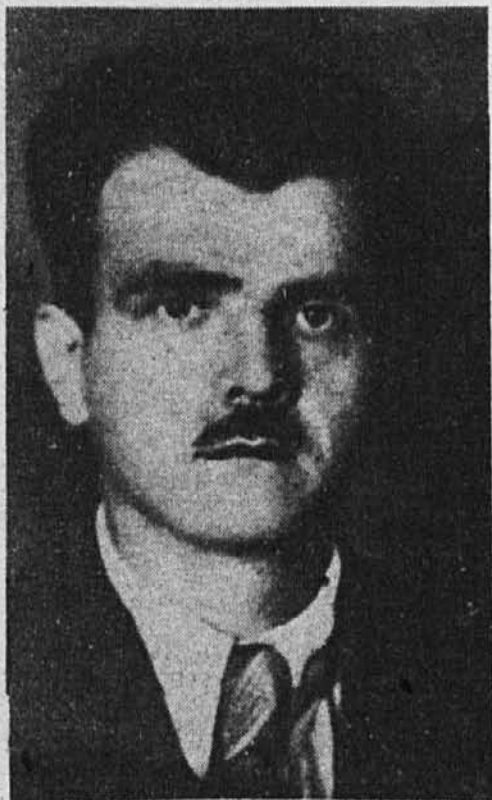
Decembra 1941. leta 'je bil v mobilizacijski grupi za jeseniško območje, ki je izvedla mobilizacijo prostovoljcev na Potokih. Kot borec Jeseniške čete je bil tudi v borbi na Stolu 20. februarja 1942. Kasneje se je kot borec I. bataljona Gorenjskega odreda — Cankarjevega udeležil vseh njegovih akcij.

Leta 1943, 17. in 18. maja, se je udeležil akcije Gorenjskega odreda v Bistrici v Rožu, ko so bili uničeni stroji v tovarni akumulatorjev, požgana žaga, rešeni ruski in ukrajinski mladinci ter izvršeno, še več drugih akcij.

Ze nekaj dni kasneje se je kot prostovoljec priključil vojaški enoti, ki naj bi postala I. zahodnokoroški bataljon in naj bi operirala na zahodnem Koroškem.

Ob povratku te enote na Gorenjsko je bila skupina pod Ajdno 24. julija 1943 napadena in med padlimi je obležal tudi Peter Rupar-Pero.

VIKTOR STRAŽIŠAR-SILVESTER je bil rojen 24. aprila 1906 na Javorniku. Po končani osnovni šoli se je izučil za mizarja in najprej zaposlil pri raznih gradbenih delih in nato še pri Sablatniku, izdelovalcu posteljnih mrež. Šele po odsluženju vojaškega roka je dobil zaposlitev v tovarni KID na Javorniku kot žerjavovodja.

Ze zelo zgodaj se je vključil v napredno delavsko gibanje in bil zato pod stalno policijsko kontrolo. Aktiven je bil v delavskem kulturnem društvu Svoboda in kasneje (po razpustu tega društva) v Enakosti. Več let je bil tudi knjižničar.

Ze leta 1935 je postal član komunistične partije. Organiziral je študijske krožke, kjer so proučevali marksizem — leninizem. Med delavci je užival veliko zaupanje. Bil je večkratni delavski zaupnik. Leta 1936 je postal glavni delavski zaupnik v tovarni na Javorniku, istočasno pa tudi predsednik sindikalne podružnice SMRJ na Javorniku. Leta 1935 je sodeloval v stavkovnem odboru, še posebno pa se je izkazal v stavbinski stavki leta 1936 na Jesenicah. Sodeloval je tudi s stavkovnim odborom tekstilcev v Kranju.

Zaradi tako aktivnega dela mu je ban-

uprava KID pa ga je odpustila z dela. Preživljal se je z raznimi priložnostnimi deli in prodajo šivalnih strojev Singer ter raznega tekstilnega blaga. Leta 1941 je bil z drugimi naprednimi Jeseničani poslan v kazensko taborišče v Ivanjico.

Po kapitulaciji Jugoslavije se je takoj vključil v narodnoosvobodilno gibanje in že 22. junija odšel v partizane — v Cankarjevo četo. Bil je udeleženec prve borbe z Nemci na Obranci 1. avgusta 1941 in nato še 8. avgusta 1941 na Lipniški planini na Jelovici. Kot borec Cankarjevega bataljona je sodeloval v poljanski vstaji in bil udeleženec znane dražgoške bitke v januarskih dneh leta 1942.

Vrnil se je pod Stol v Jeseniško četo in bil tudi v bitki na Stolu 20. februarja 1942.

Ob nemškem napadu na Jeseniško četo na Jakobovem rovtu pod Črnim vrhom, kamor se je četa umaknila po borbi na Stolu, je bil ranjen v obe nogi. Moral je oditi na daljše zdravljenje. Drugega avgusta 1942, le en dan po nemškem napadu na Cankarjev bataljon na sedlu Mlinca v Karavankah, je skupina borcev, ki jih je vodil Stražišar, tedaj že politični delavec na jeseniškem okrožju, pripravila enega prvih partizanskih mitingov v Planini pod Golico. Tu je bil ravno nemški zbor gasilcev. Viktor Stražišar je zamenjal govornika in sam spregovoril navzočim o pomenu narodnoosvobodilne borbe in dolžnostih, ki jih ima prebivalstvo. Pozval jih je, da se vključijo v partizanske vrste. Zaplenili so tudi nekaj gasilskih uniform.

Še istega leta v jeseni je bil Stražišar poslan v kamniško okrožje in tu postal sekretar okrožnega komiteja KP za kamniško okrožje. Tudi tu se je izkazal kot izredno dober politični delavec.

Žal je že 18. aprila 1943 padel v nemško zasedo na Žiškem vrhu pri Radomljah, v bližini Kamnika, v kateri je bil smrtno ranjen.

JANEZ ŠMID-JANOŠ je bil rojen 3. avgusta 1902 na Selu pri Bledu. Ze kmalu po končani osnovni šoli je dobil zaposlitev v tovarni KID na Javorniku na težki progi. Vseskozi je bil vključen v napredne kulturne in športne organizacije in deloval v pevskem odseku Svobode in kasneje Enakosti na Javorniku. Zaradi svojega političnega prepričanja in udejstvovanja v sindikatu je bil leta 1941 pregnan v taborišče Ivanjica. Bil je tudi član KP. Takoj po nemški

okupaciji se je vključil v narodnoosvobodilno gibanje in bil med prvimi partizani Cankarjeve čete in udeleženec prve borbe Cankarjeve čete z Nemci 1. avgusta 1941 na Obranci na Mežakli in 8. avgusta 1941 v borbi Cankarjevega bataljona na Lipniški planini na Jelovici. Ob decembrski vstaji leta 1941 se je kot borec Cankarjevega bataljona udeležil poljanske vstaje in bil tudi udeleženec dražgoške bitke.

Po povratku na jeseniško območje pomladi leta 1942 je bil vključen v okrožni komite KPJ za jeseniško okrožje.

16. marca 1943, ko so Nemci po izdajstvu Tončka Lipovca-Višinskega napadli pod Hrastnikom taborišče okrožja, je bil Šmid zajet in odpeljan na gestapo na Jesenice. Zaradi nečloveškega mučenja je stiri dni kasneje v zaporu naredil samomor.

ANTON TALAR-KLEMEN je bil rojen 2. aprila 1911 na Javorniku. Po končanem šolanju se je zaposlil v kotlarni obrata KID na Savi.

Ze kot mlad fant je postal prizadeven in predan član naprednega delavskega kulturnega društva Svoboda in kasneje Enakosti. Posebno aktiven je bil v šahovskem in esperantskem odseku: Kot član sindikalne podružnice SMRJ se je posebno izkazal ob pogajanjih za novo kolektivno pogodbo. Bil je izredno dober matematik. Ze v tistem času je bil član KPJ.

Zaradi naprednega političnega prepričanja in aktivnega dela v sindikatu ga je leta 1941 jugoslovanska oblast pregnala v internacijo v Ivanjico.

Po kapitulaciji Jugoslavije se je takoj vključil v prvo partizansko grupo in bil celo njen vodja ter nato v Cankarjevo četo. Bil je udeleženec prve borbe Cankarjeve čete z Nemci na Obranci na Mežakli in kasneje še 8. avgusta 1941 v borbi Cankarjevega bataljona na Lipniški planini na Jelovici. (Borci Cankarjeve čete so bili po 5. avgustu združeni v Cankarjevem bataljonu.)

Po tej borbi se je manjša skupina borcev odločila za umik v Ijubljansko pokrajino. Tu so se spomladi leta 1942 vključili v Dolomitski odred.

12. maja 1943 je padel v borbi z Nemci

Partizanska bolnica in ambulanta-D na Mežakli v zimskih dneh

IVAN VOVK-ŽIVAN

PARTIZANSKA BOLNICA IN AMBULANTA-D NA MEŽAKLI

Vse poletje leta 1942 je pod Stolom deloval I. bataljon Gorenjskega odreda. Teden dni borci so ga ponovno poimenovali Cankarjev bataljon in je med preživelimi pod tem imenom tudi bolj poznan. Zaradi mnogih drznih in uspešnih akcij so ga Nemci nenehno preganjali. Zaradi tega je bil sredi oktobra leta 1942 odpoklican izpod Karavank na Jelovico in bil tam reorganiziran. Borci so bili porazdeljeni v razne enote, vendar jih je veliko od njih odšlo v II. bataljon Gorenjskega odreda — Poključki bataljon, ki je bil in je tudi danes pod tem imenom med preživelimi borci znan; imenovali pa so ga tudi po padlem komisarju Gorenjskega odreda — Stražišarjev bataljon.

Poključki bataljon Gorenjskega odreda se je po preureditvi zadrževal še nekaj časa na Jelovici, čeprav mu je bilo dodeljeno operativno področje na Pokljuki. Med pripravami na bodoče boje so izvedli uspešno prehranjevalno akcijo v trgovini v Bohinjski Bistrici.

Tedaj so taborili v Bareči dolini v pobočju Jelovice in tod so jih usledili domačini, gozdni delavci, ki so tam drvarili. Med njimi se je našel izdajalec, ki jih je prijavil orožnikom v Bohinjski Bistrici. Temu je sledil nenaden nemški napad. V tem boju je padel domačin — prvoborec Florjan Majhen-Šimen. Nemci so ujeli Tončko Kozelj-Judito in v komolec ranili Antona Razingerja-Strica, ki je bil doma z Jesenic.

Prav rana partizana Strica je bila povod, da je bila v takratnem jeseniškem okrožju, ki je obsegalo območje današnjih občin Jesenice in Radovljica, organizirana in zgrajena prva partizanska bolnica. Ta izraz seveda nima današnje vsebine, saj je bila to le skromna baraka, ki je ranjencem nudila samo streho in omogočala v tedanjih razmerah le zasilno zdravljenje.

Glavni organizator bolnice je bil takratni zdravnik Gorenjskega odreda dr. Edvard Pohar-Edvard. V tedanjih razmerah je bil Anton Riček-Zvonko v sili bolničar in po potrebi tudi intendant. Ustrezen in ugoden prostor za bolnico je vzhodno od Zakopu na Mežakli izbral prvi ranjenec Anton Razinger sam, ker je ta predel poznal prav dobro še iz otroških let. Pri gradnji bolniške barake je sodeloval tudi Razingerjev brat Barbo z nekaterimi aktivisti. Les za nosilno ogrodje in deske za notranji opaz so nanosili od lovske kočice na Zakopu. Tedaj je bila kočica last Kranjske industrijske družbe (KID), to je predhodnice današnje železarne Jesenice. Ker je to kočico upravljal kot vodja oddelka uprave posestva Karel Luckman, je še danes pogosto v rabi ime »Luckmanova« kočica. Kočo so septembra leta 1941 porušili Nemci z ročnimi bombami, ki so napadli vod Jeseniške čete, ki je v njej taboril. Tedaj je padel prvoborec Slavko Oman z Javornika, ki je bil prva žrtev na Mežakli in prva iz območja na Zakopu. Ostalo lesovje lovske kočice je z leti strohnelo. Nekdanjo lovsko tišino in pozneje kruto vojno obdobje ponazarja le naravna zelenica in razpadajoči vodnjak na Zakopu, kjer danes stoji spominsko obeležje padlim borcem, ki so omahnili v smrt v boju za svobodo na Zakopu in bližnji okolici.

Bolnica na Mežakli je delovala od novembra leta 1942 do maja leta 1943 in se je pozneje preimenovala v ambulanta — D. Dandanes sta znana le dva borca, ki sta bila deležna zdravljenja v tem obdobju. To sta bila Anton Razinger-Stric in Karel Kozar-Romi, ki je bil ranjen pri Bledu. Oba ranjenca sta imela prestreljeni roki in sta bila, kot se je tedaj dejalo, nepokretna ranjenca. Vodo so dobivali iz talnega zajetja pri današnjem televizijskem pretvorniku,

ker so se bali, da bi Nemci vodo v vodnjaku pri lovski koči zastrupili. Prehranjevalno so bili vezani na teren Podmežakla. Oskrbovalo jih je le nekaj družin, ki so bile gibanju naklonjene. Ljudje v dolini so se že tako preživljali iz skromno odmerjenega živeža, zato se je pri preskrbovanju včasih tudi zataknilo. Tak primer je bil v mesecu februarju leta 1943, ko je moral bolničar z ranjencem in zdravnikom na čelu v prehranjevalno akcijo. Ta dogodek omenja nemško poročilo, ki pravi: »Dne 5. februarja sta dva oborožena partizana zaplenila živila nekemu kmetu v Plavškem rovju, le 2 km od Jesenic«. V zborniku Boj pod Triglavom je v zapisu Med poključskimi partizani dr. Edvard Pohar ustanovitev bolnice in akcijo v Plavškem rovju zelo živahno opisal: »Grozila nam je lakota. Pripravili smo se za samostojno akcijo, kar je bila zaradi okoliščin edina možna rešitev. Trije možje, ranjenec, bolničar in zdravnik smo odšli v Plavške rovtve. Tam smo se založili s hrano in se še isto noč vrnili na Mežaklo. Dvakrat v isti noči prebresti Savo v zimskem času, prečkati železniško progo in glavno cesto v neposredni bližini Jesenic, je bila nevarna pot, predvsem, ker smo bili slabotno oboroženi. Zvonko je imel puško, Stric je pištolo, jaz pa samo leseno palico«.

V maju leta 1943 se je bolnica preimenovala v ambulanta — E, ki je delovala nad Bohinjem. Bolnica sta med tem ozdravela. Romi se je vrnil k svoji enoti, Stric in Zvonko pa sta se priljučila Koroški četi, ki se je prav ta čas ustanovljala. Posle bolničarja je prevzel Viktor Kiršner-Vinko, ki je to delo opravljal vse do osvoboditve. Iz previdnosti je novi bolničar prvotno barako pod skalno steno kmalu nato opustil. Kasneje so se vanjo vselili kurirji kurirske postaje G-8. Ti so tam taborili do pozne jeseni, ko je od terencev pobegnil Janko Trojar-Jovo, ki se je med partizane »vrnil« kot plavogardistični agent. Zato so se iz barake umaknili tudi kurirji in si v bližini izdelali novo taborišče. Baraka prvotne bolnice je pozneje služila le kot zatočišče v sili kurirjem ali prehodnim borcem manjših enot. Značilno zanjo je, da jo Nemci vso vojno niso našli. Po vojni je bila obnovljena in danes predstavlja in izpričuje, v kako skromnih pogojih so se morali zdraviti bolni ali ranjeni borci.

Ambulanta — D se je vgnezdila v grapo nad strmimi skalnimi stenami vzhodno od današnjega TV pretvornika. Glede na poletni čas si tedaj tam niso postavljali barake, ker so imeli dva šotora. Bolničarju v pomoč je bila iz Poključkega bataljona dodeljena Mara Aleš-Anuška, ki je na tej dolžnosti ostala vse do osvoboditve. V tej bolnišnici so se zdravili tudi borci Koroške čete, ki so bili ranjeni v spopadu na Ajdnu nad Potoki. Čeprav je bilo ranjencev več, je v spominu bolničarke ostal le ranjenec Ivan Veber-Nace.

Jesensko goličavje je bilo vzrok, da se je ambulanta — D ponovno premestila. Novo barako so si uredili v gostem smrečju na Planskem vrhu — najvišjem vrhu kotanja Mežakle. Tam se je med ostalimi zdravil tudi Ivan Gašperin-Mitja, sekretar okrožnega komiteja KP, ki so ga Nemci ranili na Bledu. V to ambulanta je bil v drugi polovici decembra leta 1943 poklican zdravnik dr. Jože Hafner, da bi nudil pomoč težko ranjenemu borcu Ivanu Novaku, ki je bil ranjen v težki borbi 3. bataljona Prešernove brigade na Goreljkju na Pokljuki. Ker je bila potrebna amputacija noge, ki jo dr. Hafner tam ni mogel opraviti, je ambulanta osebje ranjenca preneslo k Cokvatju na Blejsko Dobravo. Tam mu je dr. Hafner amputiral nogo pod kolonom. Zaradi varnosti so nato ranjenca prepeljali z rešilnim avtomobilom jeseniške bolnice v stanovanje Jaka Krmelja v Podmežaklo. Ker se zdravstveno stanje ranjencu ni iz-

(Nadaljevanje na 6. strani)

boljšalo, je bila tam opravljena ponovna operacija, vendar žal prepozno. Ranjenec je zaradi zastrupitve umrl na prelomu leta 1943—44. Skromno so ga pokopali ob strugi Save.

Spomladi leta 1944 se je ambulanta — D premestila v Zgornji Lom nad Obranco. Tu so se poleg ranjenih in bolnih borcev zadrževali tudi nekateri mladoletni in ostareli. To ambulanto je izdal bivši orožnik Jarc, ki se je pred tem v njej kot ranjenec zdravil. Ob nenadnem nemškem napadu se je pokretnim ranjencem uspelo umakniti. Na ležišču je ostal le nepokretni borec Jeseniško-bohinskega odreda Julijan Stanič iz Kanala na Primorskem. Njega so Nemci ubili in ga pustili v baraki, ki so jo nato zažgali. Napol zgorelo truplo je osebje bolnice pokopalo po končani hajki.

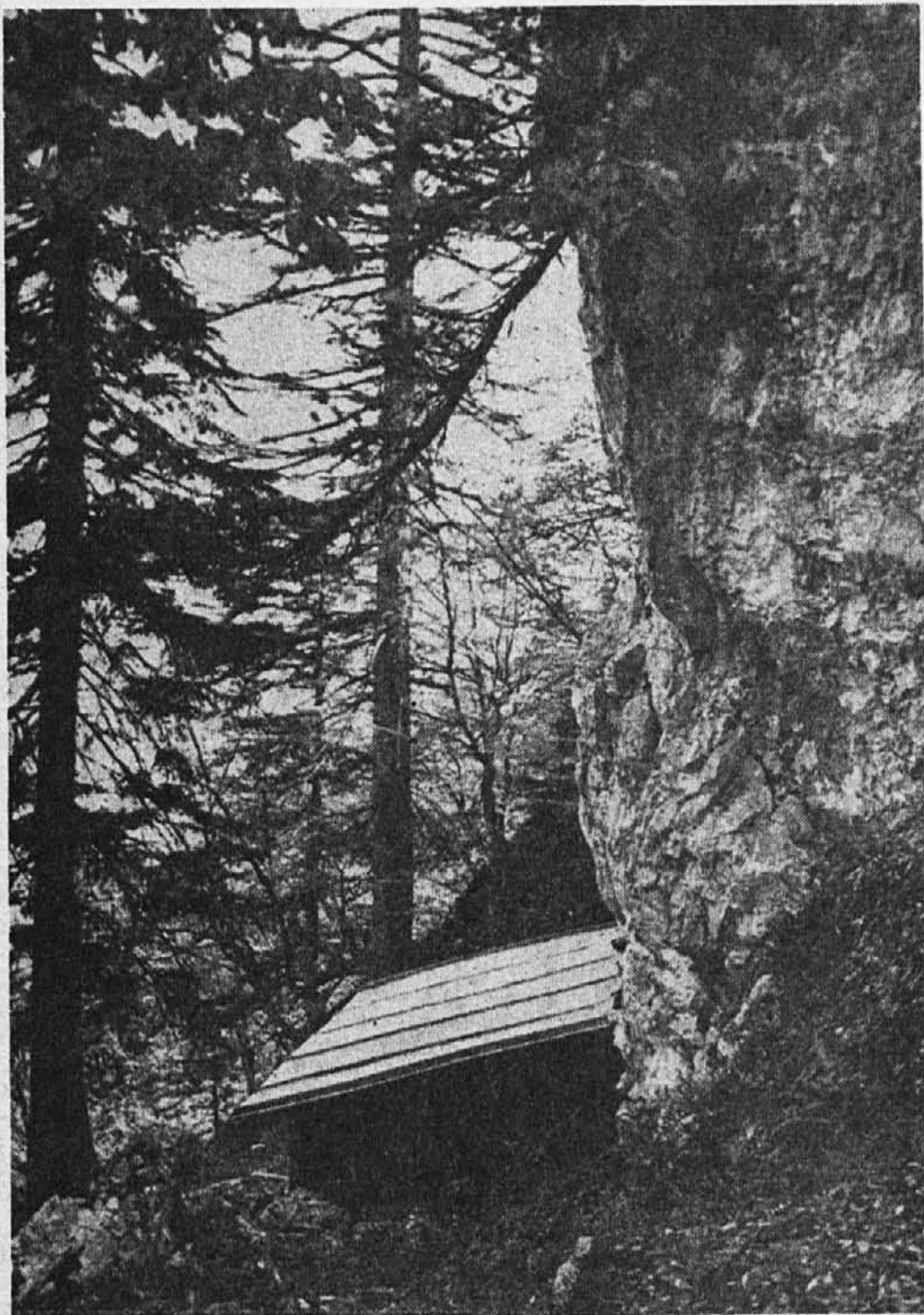
Novo ambulanto — D je osebje obnovilo mnogo nižje pod Obranco, v Zaplateh v Spodnjem Lomu. V zvezi s prehrano je bila sedaj vezana na kmečko zaledje Gorij, kar je bilo mnogo ugodnejše. Intendant ambulante je bil Jaka Janša, po domače Žalehar s Podhoma. Kurirska pota je vzdrževal Franc Šmid-Ljubo. Oba sta bila najprej ra-

njenca in sta po ozdravljenju ostala med osebjem bolnice.

Ta bolnica je delovala do srede februarja leta 1945, ko so Nemci v Spodnjem Lomu lovili in ubili dva partizana. Bolnica se je zaradi previdnosti in varnosti umaknila. To je bilo nujno, kajti prazno barako so Nemci našli in jo požgali.

Zadnje taborišče ambulante — D je bilo v Strmovju nad Frčkovo kočo nad Srednjo Radovno. Tam so se vselili v izpraznjeno barako, ki so jo prej uporabljali okrajni mladinci. Ta lokacija je bila od vseh doteranih najboljša, saj sta bila v baraki že zgrajena pograd in štedilnik. Število bolnikov in ranjencev se je tu zmanjšalo, ker so se z reorganizacijo terena in vojaških enot borci koncentrirali na Primorskem zaradi priprav na zadnje boje. Tod je osebje ambulante — D z redkimi pacienti dočakalo težko pričakovano svobodo.

Moj prispevek je skromen in v marsičem pomanjkljiv. Še žive priče izmed osebja tedanje bolnice in tudi nekateri nekdanji ranjenci bi podatke lahko dopolnili. S tem bi ohranili spomin na težke in skromne pogoje, v katerih je morala delovati partizanska saniteta na tem delu Gorenjske v težkih letih vojne.

Po osvoboditvi večkrat obnovljena partizanska bolnica in ambulanta-D na Mežakli

MIHA KLINAR

EPIGRAMI

Avtoepigram

Rojen
v Raku
šel bom
rakov žvižgat.

Pesnik kritikom

1
Puhlo darilo
tvoja hvala.
Trhlo darilo
tvoja graja.
Moja pesem
nič boljša
nič slabša.

2
Vdelaj ga
v prstan
odvrzi ga
v blato
smaragd
ostane
smaragd.

3
Tvoje besede
so pesek.
Mečeš ljudem
ga v oči.
A pesem
ostane pesem.
Do nje
si
brez moči.

4
Bračš
ritaš
trmast
do zlobe
iz sedla
vrže te Pegaz
konj svetlobe

XY

Odlagaš
besede
kot jajca
kukavica.
S trudom drugih
tako
se izleže
tvoja
samonikla
resnica.

Basen

Dali so mu kamen
in dejali: Kruh!
A papagaj
se zanj
ni niti zmenil.
Zato so ponavljali:
Kruh!
Kruh!
Kruh!
In papagaj
se hitro je spremenil
in kljuval kamen
in ponavljal: Kruh!

MATEJ BOR

MIHA KLINAR

1922—1983

Večina Partizanskih pesmi Mihe Klinarja je nastala med vojno tam onkraj Karavank, kjer ni bilo upanja na tisk. Izšle so, kakor je zapisal Peter Levec, bodisi prehitro po vojni, bodisi prepozno, ko je najugodnejši čas minil in je bilo poglavje partizanske poezije videti zaključeno in dokončno ovrednoteno. Izkazalo se je, da ni tako, kajti ko je Mihi Klinarju le uspelo pridobiti založnika, ki je bil pripravljen izdati izbor njegovih pesmi, in sicer v Ljubljani — prejšnji zbirki »Mrtvi bataljona« (1945) in »Zeleni torzo« (1958) je objavil na Jesenicah in v Kranju — so morali ocenjevalci ugotoviti, da je partizanska lirika bogatejša, kakor so mislili. Bogatejša za Miha Klinarja. Že smo vstajali od miz, je lepo povedal v svoji oceni Novembrske balade 1944 pesnik Jože Šmit, a glej, prinašajo še nekaj, za konec so pripravili še presenečenje. ... Za svojo Novembrsko balado 1944 je dobil najprej Kajuhovo nagrado, nato pa tudi Nagrado vstaje slovenskega naroda. Bil je vesel kot otrok, pa tudi mi, ki smo mu ob podelitvi stiskali roke, smo bili veseli. Kot da je s tem vsaj do neke mere poravnana krivica, ki se godila njegovi besedi.

Pa je bila res poravnana? Samo do neke mere. Dokler ne bomo pregledali vsega njegovega dela, raztresenega po raznih časopisih, revijah, listih, predvsem gorenjskih, in ne samo pregledali, temveč tudi poskrbeli za to, da se nam predstavi v knjižni obliki, naš dolg do Klinarja ne bo poravnana. Verjetno med nami ni nikogar, ki bi imel pregled čez to njegovo delo iz dolgih desetletij po vojni. V mislih nimam samo njegovih pesmi, ki jih je nešteto, temveč tudi njegovo prozo, ki jo je objavljala kod podlistkar v nadaljevanjih. Tudi ta čaka na založnike, ocenjevalce, literarne zgodovinarje. Miha Klinar ni živel v središču Slovenije, pač pa na njenem robu, toda s tistega roba je s svojimi bistrimi in razumnimi očmi videl marsikaj, česar v njenem središču niso videli. In še danes ne vidijo. Prav nič se ne bi čudil, če se bo izkazalo, kakor se je že ob njegovi liriki, da je tudi naša proza bogatejša, kot smo mislili. Bogatejša za Miho Klinarja.

Z Mihom Klinarjem sva se srečevala že prej, toda srečala sva se zares šele v zadnjih letih. In ko sva se, je bil tudi gorenjski kot zame bogatejši. Bogatejši za Miho Klinarja. Zgodilo se je tako, da sem bil njegov

zadnji obisk — na domu. Bil je že bolan. Otepal se je misli na bolnico, čeprav je tam že čakala postelja nanj. Ko sem ga pregovarjal, naj vendarle odide tja, sem mu rekel: »Tri dni ostaneš tam pa se vrneš domov. Res, ostal je samo tri dni in se vrni — domov, tja, kamor se bomo vrnili vsi. Počival bo na blejskem pokopališču, kjer na spomeniku padlim borcem piše:

*Branili ste to zemljo med gorami,
da ne bila bi plen zavojevalcev,
in jo ubranili, dasi ste vi sami
njen plen postali, mrtvi zmagovalci.*

Tudi Miha Klinar je bil med njimi, ki so branili to zemljo, in postal zdaj njen plen. Branil je ni samo med vojno, branil jo je tudi po nji. In sicer pred tistim sovražnikom, ki je v nas samih. Razna imena ima — pohlep, strahopetnost, zahrbtnost, hinvastvo, omahljivost, pišmeuharstvo, laž. Branil jo je z močjo svoje besede. Mogoče je bilo tudi to eden od vzrokov, da ga je naša povojno življenje — ne zavrglo, pač pa odložilo.

Mislil pa, da so ljudje, ki niso nikoli odloženi, niti takrat ne, ko jih odložimo kot pepel v zemljo. Tudi Miha Klinar spada mednje. K njegovemu delu, ki je ostalo za njim, se bomo vračali vselej, kadar bo tekla beseda o besedi, ki jo je rodil osvobodilni boj med vojno in po nji.

Miha Klinar je bil svetel človek, ki ga je usoda pehala v temo, vendar brez uspeha, ker tema, brž ko se je znašel v nji, ni bila več, kar je bila poprej, namreč tema. Tudi njegova pesem je takšna. Nekaj svetlega je v nji. Celo kadar poje o smrti.

*Pesem je svetloba:
rabljeva sekira
je ne preseka,
rabljeve vislice
je ne morejo zadušiti,
rabljevi psi
je ne morejo ujeti,
rabljeve puške
je ne morejo ubiti —
dokler si svetloba,
ne moreš umreti.*

V »Tesnobi« pravi:

*O, jaz razpel bi rad se kot zarja,
pa prikovan sem na trdo zemljo.*

In vendar je zato ni nič manj ljubil. Vsa njegova lirika je pravzaprav ena samo ljubezenska izpoved tej zemlji, ki ga je prikovala nase.

*Le redki smo se prebili
navzdol po ledenem kaminu,
edini razpoki v obroču...!
Čez skale kot plaz smo drseli,
odskakovali kot žive brzice
čez skalovite
prepadne stopnice,
Na njih se je smrt polomila,
a mi —
ostali smo živi.*

Ta pesem — prav gotovo ena najbolj svojiskih in najlepših, kar jih je nastalo v partizanih — pripoveduje o usodi Ziljske čete konec novembra 1944, toda kadar jo beremo danes, dobiva nove, še vse širše razsežnosti. Ali ni s temi verzi prikazal usodo vse svoje generacije — medvojno in povojno — in še več, usodo vsega ljudstva, ki mu pripada. »Na njih se je smrt polomila, a mi — ostali smo živi« ... Da, živi. Tudi Miha Klinar je živ. In bo še dolgo. Čarovnica poezija, močnejša od smrti, je poskrbela za to.

MIHA KLINAR, PARTIZANSKI PESNIK

Zapisal bi nekaj besed v zadnji pozdrav in v najglobljo zahvalo Mihi Klinarju, kot enemu od svojih najbližjih in najdražjih prijateljev in soborcev.

Združila naju je izredna sreča, ki je ti-sočletja niso mogle doživeti zaslužene slovenske glave. Doživela sva skupaj, v partizanski tovarišiji Ziljskega bataljona, najlepše in najtežje čase našega naroda. Vsi aktivisti osvobodilnega boja smo v ostrem vetru, vsak v sebi samem, v svojem ljudstvu in v človeštvu, z vso jasnostjo ločili resnično svetlobo od plevela in od teme. In ker sva z Mihom skupaj doživljala, kako se je v naju in med nama ta svetloba porajala v najtežjih mukah, sva z vsemi živimi in padlimi tovariši povezana v trajno, človeško bratstvo, kakršnih je bilo malo, odkar obstaja človeški rođ.

O Mihi Klinarju je zapisal pesnik Peter Levce, kot uvod v zbirko *Novembrska balada 1944*, naslednje:

»Miha Klinar je pomemben partizanski pesnik, a vendar vse doslej širši javnosti ni bil toliko znan, kolikor v resnici zasluži. Klinar ni imel možnosti, da bi svoje pesmi objavljali že v partizanih. Od njegovih treh povojnih pesniških zbirk pa nobena ni izšla pod srečno zvezdo, čeprav v vsaki zlahka najdemo vrsto dobrih in odličnih pesmi... Aprilski zlom Jugoslavije je doživel doma na Jesenicah in pravkar začeta pomlad ni bila več pomlad. Mrak okupacije, gnevno stiskanje ustnic, streljanje talcev in smrt prijatelja Viktorja Gregorača, ustreljenega v Begunjah, so poglobitvi motivi Klinarjevih pesmi iz let 1941/42. Iz njih veje tesnobna zgroženost, veje pa tudi uporna kljubovalnost... In prav na Koroškem se je nato tudi začelo njegovo partizanstvo. Bil je v Ziljski četi, ki je delovala na koroški strani Kepe, nad vasmi Brnica, Rute in Loče. Ceste pod gorskim masivom in cesta Beljak—Podkoren so sovražniku omogočale nagle premike, zato se je četa, zlasti podrevidi, zadrževala v gorah, kjer zima traja skoraj pol leta. In tam, na zasneženih hrbtih Karavank, se je novembra 1944 dogajalo tisto, kar je vsebina Klinarjevih pesmi v ciklu »Novembrska balada«.

Miha Klinar je z vso resnostjo, z vsem svojim bitjem zapisal verze:

*Pesem je svetloba:
rabljeva sekira
je ne preseka,
rabljeve vislice
je ne morejo zadušiti...
dokler si svetloba,
ne moreš umreti.*

To pesem o svetlobi je Miha Klinar napisal nam, novim Slovincem in tudi o sebi med nami. Z Mihom sva bila med tistimi, ki niso pred 1941. letom prav nič oboževali niti puško niti uniformo. Toda oba sva, že v koroških gorah, vedela, z vsemi slovenskimi partizani in aktivisti, odkod je izvirala svetloba, ki je padla na naše partizanske puške in na naše raztrgane uniforme, od kod svetloba na nogah naših tovarišev, ki so bile gnojne od ozeblin. Dobro sva vedela, zakaj so naše mokre puške svetle in svete. Vsak krog možnega streljaja partizanske puške je začrtal prostor človečne kulturne svetlobe, je začrtal otoke nove Slovenije, nove Jugoslavije in nove Evrope.

Vendar je bil Miha Klinar med tistimi, ki so svetlobo, tlečo v vsej osvobodilni tovarišiji, najčudoviteje izrazili, ki so najzvesteje hranili njeno luč do današnjih dni in jo predali prihodnjim rodom.

Miha Klinar je bil v prvi vrsti odličnih partizanskih pesnikov, ki so razsvetlili skupni svobodni dan še bolj vidno in trajno. Posebno zahvalo mu dolguje ne samo naš Ziljski bataljon, ampak vsa slovenska in jugoslovanska partizanska kolona. Kajti dokazal je, da duh slovenske in svetovne kulture živi tudi na najtežjih partizanskih bojiščih. Dokazal je, da slovenska pesem lahko živi in klije, povezana z revolucijo, četudi vznikna v jugoslovanski partizanski enoti, ki je zadržta najgloblje severozahodno v Hitlerjev raj; pesem, ki živi tudi pod vrhovi Karavank, skoraj stalno pod šotrom, v snegu in vetru, v premočenih strazah in kolonah. Ali ni bila — kar večkrat pozabljamo — velika zmaga tudi v tem, da so peščice teh premočenih in lačnih upornikov po vsej Sloveniji zapele nove pesmi, da pa nove pesmi niso zmogle milijonske, lepo uniformirane in dobro nastanjene fašistične armade, ki so trdile, da so nosilke kulture, da so kulturtragerji.

Miha Klinar je bil med tistimi ljudmi, ki so najbolj daleč od želje po človeški krvi, izredno čuteč. Vendar mu je moč, da obenem nosi ta težka partizanska bremena in hrani luč slovenske pesmi v zadnjih obronkih Karavank, dala zavest in čustvo, v katerih se je poenotil že zdavnaj z jeseniškimi delavci in z vso dolino — njegov življenjski sen je bil, da postavi jeseniški dolini čim lepši literarni spomenik — in se zblizal že pred 1941. letom kot dijak s komunistično mladino kranjske gimnazije, ki se je zbirala okrog heroja Žagarja; zavest, v kateri se je povsem poistovetil s prijateljem talcem in z vsemi talci Gorenjske in v duhu stopil na njihovo mesto, se poistovetil s padlimi soborci Ziljskega bataljona, s koroškimi dekletom, ki omahne pod rafalom v klasje in s koroškimi aktivisti, ki jih stro bombe, z gorjuškimi in primorskimi kmeti, ki so z nami delili zadnje grižljaje.

Zaradi takih močnih doživetij in njihovega globokega pesniškega izraza je Matej Bor Klinarjeve pesmi ocenil takole:

»Najboljše Klinarjeve pesmi niso samo dobre, temveč imenitne. Vsekakor spadajo v vsak, tudi najbolj zahteven izbor slovenske lirike — ne le partizanske«. Podobno je tudi mnenje Petra Levca, da te pesmi »jasno kažejo, da Miha Klinar spada med naše najbolj vidne partizanske pesnike«.

Morda bo duha in izrazno moč Klinarjeve partizanske pesmi malo ilustriralo naslednjih nekaj verzov:

*Deset v Domžalah, pet v Lescah
in na Koroški Beli pet...
Strnim v lepake brez besed
in v srcu gnev in v srcu strah...
Morda vsi pridemo na red,
pod streli umremo ob cestah.
Deset v Domžalah, pet v Lescah
in na Koroški Beli pet.*

● ● ●

*Ni še pomladi, še ni...
In vendar nočaj se drevesa solze
in veter tih ubira v njih
pesem, ki zanjo srce komaj še ve
v teh časih žalostnih...
Morda res pride pomlad
in se maj razcveti,
a zdaj je srce še brez nad
in le še privid je pomlad,
tih, komaj slišen vzdih
piščali oddaljenih.*

● ● ●

*Vi ste prebili obroč,
mi smo ostali tu...
Mi smo ostali tu
in vendar smo z vami šli,
a smo omahnili v smrt
na pragu miru.
Mrtvi svobode smo prag.
Vsakdo bo čezenj šel.
O, da bi vsak korak
bil naših sanj odmev!*

Teško koroško partizansko puško je zvesto nosil do kraja, ker je vedel, da je na njej svetloba vseh njegovih tovarišev in svetloba vse dolge slovenske zveze — punta, ki se je krčevito borila, da ohrani skozi stoletja pramene kulturne svobode, od

MILAN STRMEC

Mihi Klinarju v spomin

*UMRL JE MOŽ.
mož mehkega srca
in bolečine
vpete
v jekleni
lok
sive doline*

UMRL JE MOŽ

*kali spomina
se prepletajo
v komaj rojeno
pomladno
brstenje*

*veter
osamljeni jezdec
simfonijo slovesa
ječi*

*UMRL JE MOŽ
mož mehkega srca
in bolečine
vpete
v jekleni
lok
sive doline*

UMRL JE MOŽ

*in splavarji
z ognjene reke*

*sivi torzo
vezejo
v spomin*

Trubarja prek Prešerna do Cankarja, Kidriča in Kardelja; bil je obenem zvest in samorasel, izviren naslednik njihovega izročila. Ta svetloba se je obenem v njem kristalizirala v pesem in zgoščena ter prečiščena tekla prek njegovega peresa v slovenski svet tudi zato, ker je v svoji zavesti mogel ostro in zgodaj ločiti od predvojne, klerikalne in liberalne breznačnosti in od povojnega prekupčevanja kapitalističnih armad s primorsko zemljo in z ostanki našega nazadnjaštva.

MIHA KLINAR

EPIGRAMI

Avtokrat

Kaj gnjavi te skeleče v možganih,
že zdavnaj spoznali smo vsi:
na vrvi
rud bi medveda,
da plesal bi,
kot godel bi ti.

XY

Z belim
nam prikrivaš črno.
A ljudje
imamo oči:
od slame
ločimo zrno,
resnico
od prikrite laži.

XY

Malo ukradeš,
malo pridaš,
pa se do slave
brez vsake težave
prigoljufaš.

Miha Klinar, iskreni in pošteni partizanski pesnik, kot čudovit izraz osvobodilnega boja boš živel, dokler bo kaj Slovencev in človečnosti pod Triglavom in Kepo; samo delno in kasno, tik pred smrtjo, smo

Tone Tomazin: Opuščena steza (skica)

se mu oddolžili s Kajuhovo nagrado in z Nagrado vstaje slovenskega naroda, še dosti pa moramo storiti, da pride do Slovencev in Jugoslovancev, ki jim pripada.

Častni partizanski pozdrav Mihi Klinarju, ker je čuval svetlobo partizanstva in slovenske duhovne kulture do zadnjega trenja, kljub vsem težavam in nerazumevanjem, ki jih je doživljal še desetletja po 1945. letu. Ni se dal streti niti novi malomeščanščini, ki si spet skuša podrediti slovensko duhovno kulturo, niti sladkemu podkupovanju, ki se ji vsiljuje iz tujine. Tu je spet pokazal, v čem je sodobno partizansko junaštvo.

Častni partizanski pozdrav Mihi Klinarju, ki je, kljub vsem težavam, s svojo veselostjo osvetljeval ves slovenski prostor in pokazal presitim nezadovoljnejšem, kako in zakaj živi svoboden Slovenec in Jugoslovan v svobodni domovini. Tudi ta njegov smeh jo je ohranjal in je bil posebno junaštvo, ki ga danes tembolj rabimo, kolikor je več težav.

Miha Klinar (v sredini) na enem izmed literarnih večerov v Obirju na avstrijskem Koroškem

JOŽA VARL

Mihi Klinarju v slovo

Le redki, ste' se prebili
po zaledenem kaminu,
čez skale
kot plaz zdrseli
po žlebu ledenem
v dolino.

Tako si ostal eden redkih »iz mrtvega bataljona«, ki si se po osvoboditvi vrnil v našo dolino, dolino »simfonije dela, dimnikov, v soj železnih ognjev«, kjer je med Šimni Sirotniki, stavkaši, uporniki in borci za pravičnejšo družbeno ureditev potekala tvoja mladost. Zvest svoji simfoniji dela, vraščen med »splavarje na goreči, železni reki«, si do zadnjega svojega diha med »slapovi železnih ognjev« z umetniško besedo in živim jezikom pomagal spreminjati »zarjaveli čas (v slapove) železnih ognjev«.

Od tebe se poslavljam v imenu občanov in še predvsem kulturnih delavcev jeseniške občine, v kateri si preživel večino svojega življenja. Poslavljam se v imenu naše doline, doline »simfonije dela in dimnikov«, v imenu »splavarjev na goreči železni reki«, ki smo skupaj s teboj med »slapovi železnih ognjev« spreminjali »zarjaveli čas« s »pesmijo ognjeno v Duši«.

Poslavljam se v imenu »Šimnov Sirotnikov«, s katerimi si skupaj »drobil valove viharne krivic in nasilja, podtikanj nizkotnih in podlih laži«, da se nad domovino nikoli več ne bi spustila temna noč. Poslavljam se v imenu ljudi »odetih v ognjeno meglo sopar«, ki si jim s svojo pesmijo in prozo postavil nesmrtni spomenik. Poslavljam se tudi v imenu tvojih najožjih sodelavcev v kulturno umetniškem klubu DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice.

Hvala za tvoj velik in lep prispevek v zakladnico slovenske lirike, še predvsem partizanske, hvala za tvoj neprecenljiv delež pri proučevanju delavske in partijske zgodovine naše doline. Hvala, ker si bil do zadnjega diha delovno in ustvarjalno povezan s svojimi rojstnimi Jesenicami, s svojimi dolgoletnimi sodelavci in prijatelji. Hvala, ker si svoji dolini, dolini »simfonije dela« ostal zvest do zadnjega.

Med svojimi verzmi si zapisal:

Pesem je svetloba,
Dokler si svetloba,
ne moreš umreti.
Tvoje pesmi pa so svetloba in zato
boš z njimi ostal in živel med nami.

Bled, 24. marca 1983

VOJNA IN OTROŠTVO

Človek pride v leta in čedalje bolj se v mislih vrača čez široko panoramo življenja, na prehojeno vijugavo pot. Čedalje bolj se pogloblja spoznanje, da ima vsakdo svoja radostna in žalostna polja, svoje senčne in sončne svetove, svoje bogove in svoje grobove, svoje plitvine in svoje globine, svoje bližine in svoje daljine, svoje ožine in svoje širine, svoje soteske in svoje prepače, svoja jagnjeta in svoje gade, svoje ljubezni in svoja sovraštva, svoje modrosti in svoje zablode, svoje rojstvo in svojo smrt. Da, vsakdo ima svoj pekel in svoje veselje. Važno je odkar, človek izhaja, kje so njegovi viri in korenine.

Najčesne sta prisotna dva mejnika — rojstvo in smrt. Smrt, ki čaka s svojim zamahom s koso nekje za durmi bolj blizu ali bolj daleč, in otroštvo, daljna zagonetka brezskrbnosti in prvih udarcev, ki zastavlja mnoga vprašanja, vendar se vselej kaže kot mavrična fatamorgana radovednega odkrivanja skrivnosti in spoznanj. In naposled, kdaj sem se prebudil iz mraka podzavesti, ko so se v meni odtisnile prve zaznave nekega sveta, ki me spremljajo do današnjih dni.

V mislih se rad vračam v otroštvo, v rojstni dom na Vojskem, kjer sem se rodil in odraščal v družini trinajsterih otrok. Večkrat se vprašujem, kdaj in kaj se mi je kot prvo in najmočnejše odtisnilo v zavesti, do kamor zdaj sega moj spomin. Kje je tisti trenutek, ki se mi je z grozljivostjo odtisnil v zavesti, ostal v meni kot trpka usedlina. Je bilo to v nagonskem pričakovanju pomladi in sonca, ko smo otroci še od zime premrženi, neučakani na prvih kopnih lisah, čakali sonca. Je bilo to v prvi trobentici in telohu, ob petju ptic. Ob kukanju kukavice, ko smo s tem dvozglaznim in otožnim petjem merili leta svojega življenja.

Ali je v mojem prvem spominu mati, ki je bila izredno lepa ženska. Imela je črne oči in lase, kakor kakšna Italijanka. Do nas, njenih otrok je bila nenavadno dobra in pohlevna, nikoli ni udarila, še glasu ni dvignila, le grenkoba je bila na njenem bledem obrazu, v njenem nasmehu. Skoraj zagotovo je v meni ostal ta trenutek, ko je bila zelo žalostna in je imela objokane oči. Tedaj mi je zaupala: »Bolje bi bilo, da bi se bila tedaj obesila na prvo drevo, kakor da sem se poročila z njim.« Otrpnil sem in ostrmel od materinih tragiki, ki je dotlej nisem zasluhlil in ne poznal. Ta »z njim« je bil vendar moj oče, ki sem ga imel rad in on je mene imel najraje od vseh številnih otrok. Imel sem ga rad, čeprav sem se ga hkrati bal, zakaj bil je godrnjav in jezljiv, vendar izredno delaven, pravi garač. Doma je bil iz zelo revne bajte. Ker je njegov oče polovico svojih najboljših let zapravil kot vojak in se je iz vojske vrnil kot invalid, je moral oče še kot otrok zgrabiti za delo. Ves dan od ranega jutra do pozne noči je v črni kovačiji koval žebelje, spotoma si je spekel nekaj krompirjev in s tem preživel. To je bilo veliko garanje za majhen, beraški zaslužek. Ko je polagoma odrasel v dečka, je dal kovačiji slovo. Vzel je sekuro in žago ter se odpravil v Trnovski gozd in se pridružil gozdnim delavcem. Tudi zdaj je garal od zore do mraka, varčeval in skoparil ter živel v sanjah o lastnem domu. Priložnost se mu je ponudila, ko so trgovci poglani na boben to kmetijo, ki jo imamo. Oče se je pojavil kot edini kupec, zakaj vse je bilo ocepáno in zapuščeno. Rekli so, da je pogumen ter da bo zdaj sam zlezal v gra-

po. Pa ni. Zgrabil je za delo in se srečno izkopal iz dolgov ter kmetijo rešil propadanja. Dom je bil kmalu urejen in pobeljen, hlev poln živine. Kazno je bilo, da mu je šlo vse po sreči. Dom, ki je stal na holmu, je bil ves mogočen; bel je sijal v daljino, zakaj imel je izredno lepo, razgledno lego. Proti jugu ga je varovala pred viharji gozdna vzpetina, proti severu, vzhodu in zahodu pa se je odpiral veličasten razgled na gore, vse od Karnijskih Alp do Savinjskih planin.

Toda vse navedeno je ostalo v meni le kot megleni prividi, iz katerih kriči grozljiva podoba vojne in požara, ko je iz tega ponosnega doma in očetovih žuljev ostal le kup ogorkov in pepela.

Imel sem tri leta in bila je druga septembrska nedelja v tretjem letu prve velike vojne.

Na zahodu in jugu, od Krasa do Krna in Rombona je nenehno noč in dan grozljivo rjovel. Zemlja se je tresla, otroci smo se stiskali, kakor piščeta pred jastrebom, iz besed starejših smo slišali, da je tam doli velika strahota, kjer vlada brezumje in smrt. Starejši so tudi rekli, da zaradi nenehnega topovskega grmenja se ne morejo zbrati niti oblaki, iz katerih naj bi porosil blagodejen dež. Vladala je namreč velika suša. Polja so porjavela, studenci so usahnili, le Gačnik, potok v dolini, se je ves skromen vil v izsušeni strugi.

Bila je vojna nedelja in ženske so z doraslejšimi dečki odšle v cerkev. Doma smo ostali le Stanko, Radko, Peter, Fanči in jaz z otroki beguncev. Večina še ni bila dorasla do hlač. Bil je še oče, ki se je bil kot nesposoben za vojsko vrnil iz Galicije. Le za las je manjkalo, da ga Rusi niso zajeli v Przemislu. Bil je še stari čevljar Kašper, ki je živim popravljaval čevlje padlih vojakov, ki so jih prinašali s fronte ob Soči. Tretji je bil stari Petelin, invalid in begunec, doma nekje z Banjške planote ali Lokovških gričev. Vsi trije so se lagodno gredli na soncu ter oprezali za živino, ki se je pasla na travniku pod hišo. Kot vsako nedeljsko dopoldne, je tudi to pot vladal mir in tišina. Le iz pritličja hiše, kjer so stanovali gostiči, so ropotale ponve in lonci. Od vseh je ostala tam le starejša ženska, ki se je na hitro omožila z nekim vojakom dopustnikom. Nevesta je veselo in brezskrbno nalagala suhljad na ogenj v peči, cvrla, pekla in kuhala ženitovanjsko kosilo. Ogenj je veselo plapolal in ker tedaj tudi dimnikarjev ni bilo, so zublji planili v dimnik.

Otroci, ki smo živeli kakor majhne živali, zajčki ali janjčki, smo se tedaj igrali na trati nad hišo. Tedaj je zahrumelo in bušnilo. Iz dimnika je bruhnil silovit plamen in zakrillil kakor škopnik, da smo otroci od veličastnega prizora kar onemeli, ostrmeli ko vkopani. Kaj takega pa še nismo videli, tak mogočen ogenj vrhu strehe, ki se je čedalje bolj razraščal in sejal ogorko na slamnato streho. V hipu je bilo vse v objemu uničujočega ognja.

Oče, Kašper in Petelin so za hip otrpnili od presenečenja, nato so poskočili, stekli po dolgo lestev. Trudili so se in naprezali, vendar niso zbrali toliko moči, da bi jo postavili na streho in ogenj pogasili. Toda omagali so pod lestvijo in jo pustili na tleh, medtem je ogenj zavladal na vsej strehi, ki je v zubljih kar kopnela. Nato so s škafi tekli k vodnjaku, da bi jih napolnili z vodo, pa tudi vode ni bilo niti za požirek. Tedaj je oče planil v notranjost goreče hiše in

prinesel ven neke malenkosti. Ogenj je divjal že v notranjosti.

Tedaj se je oglašil v sunkih edini zvon, ki mu je prizanesla vojna. Ljudje, ženske in dečki, ki so bili v cerkvi, so šele zdaj opazili požar in zdrveli na pomoč, a hiši ni bilo več pomoči, domala skopnela je bila v ognju.

Prihitela je tudi mati. Vsa zadihana me je dvignila v naročje in jokala. Šele zdaj sem doumel veliko nesrečo, ki nas je zadelo s požarom. Mati se je z mano v naročju sesedla v travo in hlipala v pretresljivi žalosti. »Glej, zdaj pa nimamo več doma.«

»Ali so zgorele tudi jaslice,« sem ji gledal v oči.

»Zgorele so tudi jaslice. Čez trenutek se je v obupu opomogla: »Nič za to, imeli bomo nove, še lepše!«

To srečanje z materjo je moj prvi spomin na otroštvo, hkrati srečanje z zavestjo, ki mi je z grenkobo sedlo na dušo.

Vdani v usodo smo otroci z materjo, voljno kakor obstreljeni, obsedeli v travi nad hišo in molče pestovali svojo nesrečo. Ogenj je polagoma usihal v ogorkih. Popoldanski veter je še vedno raznašal iskre, ki so ogrozile slamnato streho na hlevu. Na njegovo slemo so z mokrimi rjuhami splezali dečki in ga zavarovali pred ognjem. Prizadevno so se kobacali na višini, da nas rešijo še večje nesreče. To je toplilo našo notranjost, kakor dobra tolažba. Med zadnjimi gasilci se je pojavil Šoštar z Vrh bajte, mož, ki ga je krasila veličastna tolstojevska brada. Od drugih se je razlikoval po tem, da ni hodil v cerkev in je veljal za brezverca. Spričo tega je veljal za garjevo ovco in so ga vaščani izobčili iz svoje sretnje. Toda zdaj se je izkazal. Kljub nevarnosti je s cepinom iz spodnjih prostorov izvelkel debele in dolge podnice. Zaradi tega mi je ostal ta mož vse življenje v dobrem spominu.

Ko je hiša dogorela do tal in ni razen črnege zidovja in osamelega visokega dimnika ostalo ničesar, smo ostali sami, praznih rok. V materinih očeh je lebdelo vprašanje: kam pod streho in s čim bo nasitila družino. Pripomogla je sestra stiske — iznajdljivost. Nekje je dobila golido in v hlevu namolzla nekaj mleka, da smo se ga vsi zapovrstjo napili. To je bilo kosilo in večerja. Iznajdljivi so se izkazali tudi begunci, ki so nekje staknili steklenico krompirjevega žganja. Sedli so pod lipo in povabili tudi očeta. Žganje mu je zlezlo v glavo. Pil je iz obupa, jokal, stiskal pesti in krel v nebo. Naposled se je umiril in dejal: »Grem spat v seno!« Tudi begunci so se stisnili v senik.

Zdajci se je znašla tudi mati. Zbrala je vse otroke in nas odpeljala v bližnjo bajto, ki je služila za kaščo, kovačijo in za domovanje preužitkarjev. V njej se je šopiril naduti gozdni čuvaj Anže, ki mu je med vojno zrasel greben. Nas, prišleke, je sprejel z veliko nejevoljo, vendar tega nismo hoteli opaziti. Vsakdo je namestil ležišče s šopom slame in molče smo legli po tleh. Kmalu smo začutili, da nam je bolj od Anžeta sovražna množica bolh, ki je zagrizeno delila z nami našo revščino. Te bolhe so mi tudi ostale globoko v spominu, saj smo med njimi prespali samo eno noč, zarana pa zbežali pred njimi v jutranji mrak. Poslej smo hodili spat na senik, saj so nas bili zapustili tudi begunci. Na senu je bilo prijetneje

(Nadaljevanje na 12. strani)

kakor med bolhami, čeprav nam je ogenj požrl vse obleke in odeje.

Se v jutranjem mraku smo z materjo sedeli v rosnih travah, kot zbegani piščanci. Tedaj je vstal tudi oče. Z mrakom v očeh se je oziral po pogorišču, vzel iz šupe žago in sekuro ter se brez besede odpravil v gozd. Mati je rekla: »Nasekal bo lesa za ostrešje!« Nam vsem se je to zdelo strašno navkljub. Kako bo sam sekal in žagal? Zelo smo se razveselili, ko su mu ob sobotah in nedeljah prihajali na pomoč nekdanji tovariši, gozdni delavci. Čeprav so bili stari, sestradani in razmajani, saj jih ni niti vojska poklicala pod orožje, so zdajci očetu prišli kot božji blagoslov.

Medtem se je polagoma in grozljivo približevala fronta. Italijani so bili pririnjili že na Banjško planoto in če bi bili dosegli Lokovške griče, bi se morali umakniti, a tega smo se zelo bali. To bi pomenilo še eno nesrečo. V vas se je natrpalo vojaštvo, ki je gradilo novo obrambno črto. Na delo so morale tudi ženske in otroci in zapletati jarke z bodečo žico. Da se nekaj dogaja, je opozarjalo sovražno topništvo, ki je s šrapneli sejalo na nas jekleni dež. Nepojmljiv strah pa je širilo sovražno letalstvo, ki je spuščalo bombe na kraje, ki so bili sumljivi, da imajo kakšno zvezo z vojno. Naša požgana hiša z visokim dimnikom jim je bila še posebej sumljiva, saj se je v dolini pod njo čez dan pasla domača živina z vojaškimi konji. Bombe so še bile ubile nekaj ljudi.

Nekega ranega jutra je mati v škafo pripravljala krmo za prašiče. Ko je z rokami dobro premešala, je škafo dvignila na glavo in se odpravila v hlev. Prijel sem se ji za krilo in komaj sva stopila na prsto, se je izza hriba oglasilo brnenje letala, ki se je bližalo z veliko hitrostjo naravnost nad naju. Že je zašvistela bomba in tresila z velikim pokom nedaleč od naju ter dvignila slap grušč, kamenja in griv. Pritisk naju je vrgel po tleh, kjer se je škafo razletel, naju pa je zalila tista brozga. Mati pa me je ko v brezumju zaščitila z lastnim telesom. Nisva se, neranjena, še dobro pobrala, ko je iz gozda pridrvel oče in ves v skrbeh opazil, da sva ostala živa. Nasmeh sreče mu je preplaval obraz: »Da sta le ušla smrti,« sva mu bila smešna ob razbitem škafo in vsa zamazana od prašičje krme. »Prekleta vojna,« je stisnil pest in podvizal nazaj proti gozdu.

To je bil res hudičev čas. Skozi vas se je vlekla nova obrambna črta, opletena z bodečo žico in električnim tokom. Če bo sovražnik napredoval z juga, se bo fronta pomaknila na Planoto. Tega pa smo se strašno bali. Kam naj se umaknemo, saj je bila vojna z grozo in strahom prisotna povsod. Tu smo imeli v njivi vsaj repo in nekaj krompirčkov, kar niso odnesli vojaki, drugod pa še tega ne bo več, družina pa je bila lačna in števila.

Poslej sem se najbolj bal drdranja po nebu, kar trepetal sem od groze in strahu. In ker so vojaki v bližini našega doma gradili sprejemno in oddajno radijsko postajo, so letala to opazila in vse pogosteje preletavala naše nebo. Tudi glede pogorišča si niso bila na jasnem, kaj to pomeni, zato smo se tembolj bali, kdaj nas bodo spet zasuli z bombami.

Toda tembolj se vruga bojiš, tem raje pride. To pot je priropotalo od druge, s severne strani. Kar iznenada se je znašlo nizko nad nami in krožilo, krožilo kot pošast. Ob tem sem občutil tako grozo, da bi se najraje ugreznil v zemljo, se spremenil v nič. Jokal sem in se tresel od groze.

Priskočila je mati in me stisnila v naročje. Pošast pa je še vedno krožila nizko nad nami. Očitno je bilo, da bi rado pristalo v dolini pod hišo. Naposled je s krilom zadelo ob vrh najvišje bukve in treščilo med skale. Tedaj me je oče dvignil v naroč-

(Pred razpadom - Brskali = 7)

Tone Tomazin: Pred razpadom (skica)

je in hitel z drugimi na kraj ponesrečene- ga letala. Šele ko sem videl pošast od blizu, sem se pomiril, saj pošast na tleh ni bila več tako strašna. Iz ruševin so vojaki izvlekli dva ranjena pilota, ju naložili na voz ter ju odpeljali v bližnjo vojaško bolnišnico. Povedali so tudi, da je bilo letalo obstreljeno na Krnu ter da so bile okrnjene krmilne naprave.

V zraku je viselo nekaj grozljivega. Regimenti so noč in dan korakali proti zahodu na bojišče. Tam je bil pekel sumljivo pritišan in če je zarjovel, je čedalje bolj odmevalo v naših gričih, vedno bolj je bil živ strah pred begunstvom. Spričo tega tudi oče ni vedel, kaj napraviti s pogoriščem. Ni maral tvegati, kajti če se fronta približa, bo zopet uničen ves trud. Bližajočo se nevarnost so oznanjale tudi noči, ki so bile proti zahodu osvetljene z zeleno svetlobo. Tam je v presledkih grmelo, tulilo, rjovel od morja do gora. Bojišče je bilo kakor na dlani in je zlasti v nočeh gorelo v peklenski svetlobi, ki je vzbujala grozo in strah.

Neke oktobrske noči me je na seniku prebudil oče. Na zahodu se je bil odprl pekel, zemlja je drhtela in se tresla. Očitno je bila groza objela tudi očeta, zato me je hotel imeti v bližini. Z roko v roki sva se napotila na bližnje senožeti, odkoder se je odpiral razgled proti zahodu in severu. Tam je jezdila Apokalipsa, rjovela, se bliskala v pošastni svetlobi. Gore so bruhale jekleno lavo, ogenj in smrt.

Oče je brez besed strmel v to grozljivo zmedo in me stiskal za roko, kakor da ga je strah. Nato se je sklonil in mi dejal:

»Nič se ne boj, udarili so naši in zdaj se bo odločilo. Pregnali bodo sovražnika!«

Vračala sva se pomirjena in oče samozavestnejših korakov. Orkan na zahodu je bil prebudil na seniku tudi ostalo družino. Radovedno so upirali oči v očeta, ampak on jih je samo pomiril: »Nič se ne bojte, vse bo dobro.« Tistega jutra so bili odšli tudi vojaki z nove obrambne črte. Zavladala je nenavadna tišina. Ljudje so ugibali, oprezovali in šušljali, če mar groza, ki se je potišala, ne bo pridrvela od druge strani, še strašnejša in krvoločnejša.

Zloveščo tišino na zahodu so si kmalu pojasnili s prebojem pri Kobaridu. Pripovedovali so si, da sovražnik ni imel niti toliko časa, da bi se obul in oblekel. Brezglavo da je bežal in se reševal iz krempljev smrti. Še več da jih je za večno zaspalo v strupenih meglah v podzemnih kavernah. Strupeni plini ...

Končni sklep je bil: »Tega sovražnika smo za vedno odrešeni!«

Ljudje, ki so se že odpravljali v begunstvo, so se zadovoljni oddahnili. Tudi begunci so pobrali svojo revščino in se odpravili na razdejane domove. Odšli so tudi begunski otroci in med nami je ostala prava pravca praznina. Ostali smo le domači: Peter, Stanko, Radko, Fanči in jaz.

K Piavi odmaknjeno bojišče je vzbujalo v ljudeh občutek varnosti. Tembolj jih je vznemirjalo bivše bojišče ob Soči, kamor so se odpravili, kdor je mogel, moški in ženske, kjer so brskali med mrtvimi vojaki po zapuščenih kavernah in napol izpraznjenih skladiščih, ki jih je sovražnik moral iznenada zapustiti. Brskali so kot mrhovinarji za vsem, ki je utegnilo biti vredno in koristno. Spričo množice mrhovinarjev je bilo kmalu vse pregledano in obrano. Preostalo je le razno orodje, žica in orožje. Samopašnost jim je štrlela iz oči, kdo bo več navlekel. Ker je primanjkovalo odej, obleke in obutve, so nazadnje slačili celo mrtve vojake.

Zdaj je z vsemi močmi poprijel tudi oče. Garal je od jutra do večera. Od nekje je pripeljal celo dva odslužena vojaška konja. Vranec je bil pravi lepoteč, oficirski konj, ki je bil za ježo pripravnejši kakor pa za vprego. Z njima je oče v kratkem času navlekel lesa za ostrešje, ki ga je sproti obtesal stari Lokvar. Čeprav je star, se je trudil pomagati v nesreči. Kazno je bilo, da se očetu z obnovo zelo mudi, zakaj zima je bila že pred durmi. Na pomoč so priskočili še gozdni delavci in v nekaj dneh postavili ostrešje. Zdaj požganina ni več tako obupno strmel v nebo.

Na pomoč so prišli tudi zidarji, Matiček, Balant in Carli. Ker je bilo najnujnejše, so najprej sezidali ognjišče, kamor je mati pristavila lonce. Nato so postavili ve-

liko krušno peč. Vanjo smo zakurili in nanjo smo že v poznem in mrzlem jesenskem večeru zlezli srečni otroci. Vsake novosti in pridobitve, ki je blažila nesrečo in nas uvajala v znosnejše in normalnejše življenje, smo se vsi otroško radovali. To je očeta vzpodbujalo k neugonobljivi, neutrudljivi delavnosti. Za zidarje, pomagali so mu tudi starejši otroci, je imel vedno pri roki dovolj kamenja in malte. V pomoč je bil tudi zidarjem, ki so hiteli z zaopazanjem oken in vrat, da ne bo zimska burja križem kražem razsajala pod golim ostrešjem. Prav delavci, stari zidarji in mizarji, so vnašali med nas obilico prijetnih, pravljicnih jesenskih večerov. Pravljičje o strahovih, polne groze in duhov, je najlepše, najbolj prepričljivo in tekoče pripovedoval zidar Matiček. Pripovedoval je tako zbrano, kakor da je bilo vse docela resnično, kakor da jih je sam doživljal. Navajal je celo kraje in prizorišče pravljic, kot na primer o zakladu pod Abnim čelom, ki ga je čuval sam hudič... Vrh grozljivosti pa je bila pripovedka o Špehovi Neži, ki je, lepa in prevzetna, izpila samega hudiča.

Tudi te pravljice so mi ostale v spominu do današnjih dni. Še danes se spominjam, s kakšno zavzetostjo smo poslušali s sluhom in vidom, drhteli od groze in strahu še pozneje, ko smo brez spanca ždeli na skromnih slamnatih ležiščih in je okrog voglov in v ostrešju zavijala prav tako pravljicna burja.

Tako se je zadnja vojna zima polagoma prevesila v pomlad, ki je postregla lačnim z regratom, in v poletje in jesen, ko je dogajanje na zahodni fronti ponovno vznemirjalo ljudi. Slabe novice so prinašali tudi vračajoči se vojaki. Čeprav je bilo vojne konec, je bilo v njih besedah nekaj grenkega... Da, prihajala je italijanska vojska in s tem se nihče ni mogel sprijazniti. Zavladala je splošna mržnja, ki smo se je navlekli tudi otroci. Hkrati so se tolažili, da bodo

prišli le začasno, zakaj odločala bo samo odločba naroda.

Nekega jesenskega večera je planoto vznemiril tuji živžav, ki je natihoma prišel v vas z belo zastavo. S tujimi vojaki je prišel riž, makaroni in južno sadje. Otroke so vabili na menažo in jim nasipali v skodele makaronov in riža. Že so nekateri rekli, da hudič ni tako črn, kakor smo si ga slikali... Prvi dnevi miru so prinašali sprostitev in razvrat, saj so tuji vojaki s kijantijem in kitarami lezli po hišah in s starimi ženskami plesali argentinski tango. Otroci, še polni strahu in vojne, smo z začudenjem v očeh motrili to nenavadno lahkoživost, saj je od zahoda južni veter še vedno prinašal duh po mrličih, mrtvih vojaki. Ampak kdo bi zdaj, po vojni mislil na mrtve vojake. Niti ne napol gluhonema Marička, ki je bila večja in starejša, vendar so bili otroci radi v njeni družbi. Nekoč smo šli z njo mimo vojaškega tabora, pa je vojak Maričko povabil pod svoj šotor, se stisnili za grm in ponavljali vojakove besede: »Marička, cinque lire...« Hudo nam je bilo za Maričko in ko je čez čas razmršena in poklapana prišla izpod šotora, smo se ji maščevali z vzdavkom: »Marička, cinque lire!« Poslej ji nismo več rekli drugače.

Stari ljudje so imeli navado reči, da nesreča ne pride sama, da se ji rada pridruži še druga. In res se je v obliki hude bolezni, ki so ji dejali »španska« in je razsajala s smrtjo zlasti med otroci. Prvi ji je podlegel Peter, nato je pokosila Stanka, za katerim mi je še danes hudo pri srcu... Fanči in Radko sta ležala hkrati na parah... Vsakega posebej smo spremili do jame, v meni pa je divjala nepojmljiva žalost in zasovražil sem starega župnika, ki je z razglašnim glasom pel posmrtnice... Le kako more peti ob tako neznanski žalosti. Počutil sem se neskončno sam in tako sem jadril v deška leta in v nove tegobe črne vladavine... To pa je drugo poglavje.

Tone Tomazin: Osamljen (skica)

ANA STAZE

včeraj

včeraj
mi je bilo že vseeno
katera pot
če padem
si zlomim hrbtenico
včeraj
ni bilo več vprašanj
nobenega cilja
nobenega iskanja
včeraj
je bila poezija kup papirja

včeraj
je bilo vse smešno
in enako nepomembno

danes pa
kaj vem zakaj
morda zaradi
zelenega brinja v vazi
morda zaradi
tvojega nasmeha neznani
morda zaradi
modrega neba
kaj vem zakaj

danes
spet prisluškujem vsemu
vse ima svoj obraz
vsaka pot nekam drži

danes
spet iščem svoj Jaz
v vseh Vas

kamen

nekega večera
bila je jesen
človek je vrgel
kamen za teboj

kamen
ves bel in čist

obstal si nem

on pa je krohotažoč se odšel

sklonil si se
pobral si tisti kamen

lep in lahak

mnogokrat si ga že vzel v dlani
z žalostjo
z nasmehom
z utrujenostjo

tako čudno velik postaja
ogromen
težak
umazan

KONEC POLETJA

Potem, ko sta se Jernej in Dunja vrnila z enotedenskih počitnic v Savudriji, sta šla za tri dni v zapuščeno rojstno hišo Jernejeve matere v poljanskih hribih. Brž pa ko sta iz hribovske divjine prišla nazaj na mestni asfalt, se je v njuno srečno, samo sebi zadostno samoto začel mešati zunanji svet, ki mu prej vse poletje nista bila pustila do sebe. Dunja se je lotila vpisovanja na univerzo, iskanja štipendije in sobe v Ljubljani, in Jerneju, navadnemu ključavničarju v železarni se je spet do bolečine razkrilo, da je samo nenadejana napaka v formuli srečne meščanske prihodnosti, ki so jo Dunji namenili njeni starši. Zakaj že cele rodove nazaj so vsi pripadniki Dunjine rodbine študirali na univerzi in postajali nekakšni zdravniki, pravniki, ekonomisti, profesorji, inženirji, in vsepovsod, kjer so živeli — živeli pa so največ v centrih, v Ljubljani in Mariboru — so predstavljali vrhnji, patricijski družbeni sloj. Te njihove aristokratske trdnjave ni izpodkopal niti novi red po vojni. Saj pravijo: osel dlako menja, nravi nikdar. Naj so se na zunaj delali še tako razumevajoče in demokratične, v resnici bi zavili vrat vsakomur, ki bi se

brez potrjenih spričeval in rodovnika drznil štuliti mednje. Rdeče mravlje nikdar ne pomišljajo, kaj jim je storiti, ko zaide na mravljišče črna mravlja.

Dunja je svojemu najdražjemu kaj kmalu začela prinašati na nos takele stvari: »Veš, moj oče ne razume... Moji mami se zdi čudno...« In če je bilo v začetku v njenem poročanju z družinskih shodov še zaznati nekaj kritičnosti do sorodnikov, je ta kritičnost zlagoma otopela in se sprevergla v nestrpnost do Jerneja. In če mu je kdaj vendarle še govorila, da ga ima rada, ni v ta namen nič več uporabljala brezpogojnih trdilnikov kot nekaj, pač pa pogojnike. »Saj si mi všeč,« mu je, na primer, rekla, »— ampak...« In za tem »ampak« se je skrivala cela vrsta pogojev, ki bi jih moral izpolnjevati, če bi hotel biti tudi njim všeč.

»Šel bom v Južno Ameriko,« je nekega lepega dne zinil Jernej.

»Zakaj?«

»Kar tako.«

»Pa jaz?«

»Zate je poskrbljeno. Tvoja pot je začrtana. Jaz te samo odvrčam od te poti.«

»Lahko bi šel z mano v Ljubljano.«

»Nisem prepričan, da ti je res toliko do tega.«

»Misliš?«

Potem nista več govorila ne o ljubezni ne o Južni Ameriki, oba pa sta vedela, da je samo še vprašanje časa, kdaj se bosta razšla. Nista si več pisala in tudi videla sta se zmeraj bolj poredkoma; in odkar sta se bila vrnila s hribov, niti spala nista več skupaj, kot da bi oba slutila, da nič več ne more biti tako kot je bilo.

Zadnjo nedeljo v avgustu jo je po naključju videl v Šobcu; bila je v družbi s slikarjem, ki jo je bil nekoč portretiral in za katerega mu je rekla, da bi tudi spal z njo, če se mu ne bi krepostno uprla. Zdaj sta ležala skupaj na eni odeji in slikar jo je mazal po hrbtu s kremo za sončenje. Jernej se je naredil kot da ju ne vidi in se šel kopat na drugo stran bajeja. Zvečer se je zapil in se zjutraj zbudil v šotoru neke mlade Nemke.

Štirinajst dni kasneje na vrtu pred restavracijo Turist:

»Kje si bila?«

»Na Mesarjevi plani.«

»Kaj si počela tam?«

»Rože sem nabirala.«

»Kaj boš z njimi?«

»V vazo jih bom dala.«

»Posušile se bojo.«

»Vode bom nalila.«

»Segnile bojo.«

»Ne še takoj.«

»Slejkoprej.«

»Kaj potem.«

»Nič. — S kom se zdaj porivaš?«

»Kaj misliš s tem?«

»Kdo te zdaj fuka, sem te vprašal.«

Divje ga je pogledala, pograbila šopek in brez besed odnesla pete.

Dohitel jo je prav v zadnjem trenutku, pred vrati njene hiše.

»Kaj hočeš?«

»Tisto, kar si mi obljubila včeraj.«

»Nič ti nisem obljubila.«

»Slab spomin imaš.«

»Že mogoče. Zdad pa grem. Rože moram dati v vodo.«

»Oho, tega pa res ne smeš zanemariti. Pa se kljub temu še prej poskusi spomniti, kaj si mi obljubila.«

»Na silo ne boš nič dosegel.«

»No, saj sem vedel, da se boš spomnila.«

»Žal mi je, sinoči sva preveč popila.«

»Danes pa naju boli glava, kaj?«

»Nisem vajena vina.«

»V vinu je resnica.«

»Nemogoč si danes.«

»Hvala.«

»Vse sva si povedala. Čemu potem še zmeraj stojiva tu?«

»Kar tako. Stojiva pač. Lep večer, kaj?«

»Ja, lep. Ampak jaz zdaj grem.«

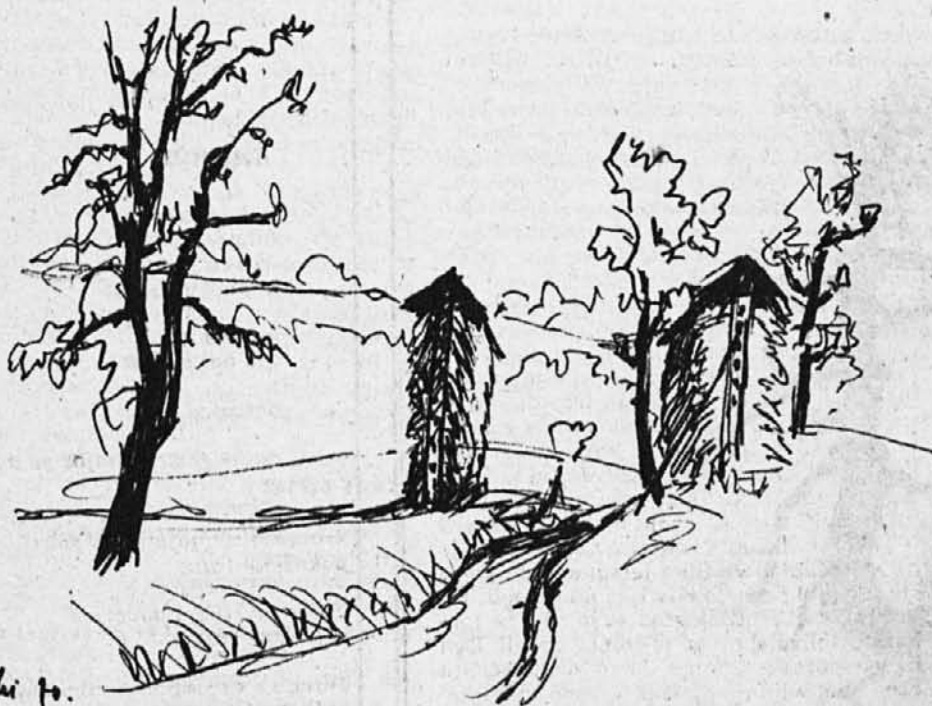
»Kar izvoli.«

Brcnil je in steklo v vratih se je sesulo. Spet je brcnil in že je zazevalo tudi drugo krilo.

»Ti si nor!« je rekla — in šla.

Šla je, v vratih pa ni bilo nobene šipe več, ki bi jo lahko razbil in jo s tem priklical nazaj.

In še prejšnji večer se je s trebuhom drgnila obenj tam zadaj za vrbami pri Savi in mu vroče šepetala na uho: »Hočem otroka! Otroka hočem!«, on pa ji je v zanosu odgovorjal: »Naredil ti ga bom, naredil ti ga

1981. 10.

Tone Tomazin: Potoki (skica)

bom! — »Res?« ga je sijoče pogledala, vsa ožarjena od rdečega večernega sonca, ki se je pogrezalo zad za Karavanke. »Mi ga boš res naredil?« — »Ne enega, dva, tri, če hočeš.« — »Pa boš tudi skrbel zanje?« — »Bom, bom, skrbel bom zanje in tudi zate bom skrbel!« ji je vročično zagotavljal. »Kar zdajle ti ga bom naredil, hočeš?« — »Ne zdaj,« se mu je mahoma uprla in izvila iz rok. »Kdaj pa?« jo je vprašal. — »Ne vem. Že nekoč,« se je izmikala. — »Že nekoč je toliko kot nikoli.« — »To si rekel ti. Zdaj pa pojdiva, domov moram.« — »Domov moraš? Ojej!« se je posmehlil.

Tisto noč Jernej ni zatisknil očesa. Vse do jutra se je premetaval po postelji in svaljal rjuhe. Zdaj mu je bilo že pošteno žal, da ni Dunje položil predsinocnjim pri Savi, da je ni posilil, če bi se mu upirala. »Če greš k ženski, vzemi s sabo bič!« se je spomnil Nietzschejevih besed. A zdaj je bilo prepozno — tako za ljubezen, kot tudi za bič in posilstvo. Za tolažbo se je potešil z roko.

Za zajtrk si je skuhal instant paradižnikovo juho iz vrečke, nadrobil vanjo večrajšnjega kruha in vse skup zalival z belim vinom. Potem si je natočil vroče vode v kad in ležal v njej toliko časa, da se je voda shladila in ga je začelo zebsti. Neusmiljeno se je zdrgnil s frotirko, navlekel nase edino čisto srajco, ki jo je še premogel, in ker se je zunaj pripravljalo k dežju, še sivo safari vetrovko. Skrbno se je počesal pred ogledalom, a je že naslednji hip vrgel glavnik po tleh in si z besno vnemo zmršil lase, tako da so zastrleli na vse strani. »Kurba Prevčeva! Pizda smrdljiva!« je zasikal predse. — In potem še enkrat, teatralično pred ogledalom: »Kurba Prevčeva! Pizda smrdljiva! Naj te fuka kdor če, jaz te ne bom več!« Slekli si je vetrovko, si zbrcal čevlje z nog in se zaklede, da se ta dan za nič na svetu ne gane od doma.

Ker pa se pod silo ljubezni upogne še tako trd in možat karakter, vidimo Jerneja kaj kmalu postopati pred trgovino, kamor je Dunja zdaj med počitnicami hodila po svojih običajnih dopoldanskih nakupih. Med zobmi je lenobno mrcvaril sendvič, malone pa drobtinica ga je grizljala, saj je po vsej sili hotel, da ga Dunja najde s sendvičem v roki, kar naj bi mu pomagalo prebroditi začetno zadrego in prispevalo h karseda nonšalantnemu nastopu. Vse je že imel v načrtu: ko se bo s cekarjem v roki pokazala izza vogala, bo pogledal proč, kot da je ne vidi, pošteno bo ugriznil v sendvič in šele, ko se mu bo povsem približala, se bo obrnil k njej in z zaigranim presenečenjem vzkliznil: »O Dunja, zdravo! A greš v trgovino?« — ali kaj takega.

Ni mu bilo treba dolgo čakati. Samo da je imela namesto cekarja športno torbo in tudi v trgovino ni bila namenjena, pač pa je pri banki zavila čez cesto proti kolo-dvoru.

»Zdravo, Dunja, kam pa greš?« jo je ustavil.

»Zdravo, Jernej. V Ljubljano grem.«
»Tudi jaz grem v Ljubljano,« se je Jernej takoj prilagodil položaju.

»Prav. Lahko se peljeva skupaj.«
»Zelo si prijazna.«

Kupila sta karte in sedla na vlak.

»Kaj boš pa počela danes v Ljubljani?«

»Nič. Z nekom sem zmenjena.«

»S kom? S tistim slikarjem? S tistim, ki si mu lani pozirala?«

»S Filipom, ja. Kako pa veš?«

»Videl sem vaju zadnjič pri Šobcu.«

»A res? Jaz pa tebe ne.«

»Nič čudnega, ko pa si samo njega gledala.«

»Si ljubosumen?«

»Ja. Zato, ker te imam rad.«

»Ne bodi patetičen.«

»Ne bom več,« je rekel in se z narejeno zaskrbljenostjo zazrl skozi okno. »Misliš, da utoneš v morju?«

»Ne,« je odgovorila. »Vse je v redu.«

»Vse je v redu,« je odgovorila. »Vse je v redu.«

»Vse je v redu,« je odgovorila. »Vse je v redu.«

»Vse je v redu,« je odgovorila. »Vse je v redu.«

»V časopisu piše, da bo sonce.« je rekla Dunja. Nekaj časa je molčala, potem pa kot da se je nekam zasanjala: »... Veš, tako fin človek je... tako prijazen... in tako hecen... Vsa sem razigrana, kadar sem z njim.«

»O kom govoriš?«

»O kom drugem kot pa o Filipu... No, kot slikar je pa zanič, njemu se gre samo za denar. No, pa je tudi to res, da se prav nič ne hvali s svojimi slikami, kot to delajo drugi, in če že govori o njih, govori samo o tem, kam jih bo prodal in koliko bo zaslužil z njimi. — In jih tudi zares prodaja! In tudi zares zasluži z njimi!«

»Kaj ko bi zamenjala ploščo?«

»Dobro, pa jo bom,« se je vdala. »Eno pesem sem napisala sinoči. A jo češ prebrati?« In že je izvlekla iz torbe list popisane papirja.

»Kakšna se ti zdi?« ga je čez čas vprašala.

»Ti si putka, ki nese zlata jajčka.«

»Res? Misliš, da bi jo lahko kje objavila?«

»Preveč je dobra, da bi ti jo objavili.«

»Zajebavaš.«

»Resno mislim. Uredniki v Ljubljani so navadni konji. Ne prenesejo nikogar, ki se poživža na modo in poje, kakor mu je bog grlo ustvaril. Ti si boljša od vseh in zato ti tudi nikjer ne bojo nič objavili. Naj te Filip nauči, kako je treba zgrabiti umetnost za roge, da bojo leteli cekini od nje, on to že ve! No, pa adijo, jaz grem v Južno Ameriko!«

»Kam pa? Saj smo šele v Lescah.«

»Če se odpravljáš tako daleč kot jaz, je prav vseeno, če vzameš za izhodišče Ljubljano ali pa kar Lesce. Naj ti pošljem kakšno razglednico?«

»Od kod?«

»Z lune vendar! — Tebi je tako in tako vseeno, tudi če bi šel na luno!«

»Zelo si zabaven!«

»Saj imam tudi za kaj biti! No, zdaj pa je res že zadnji čas, da grem dol. Radovljica je že.«

V Radovljici je spil pivo, potem pa se je z avtobusom odpeljal na Bled in tudi tam zliž vase dve veliki točeni pivi. Legel je na klop ob jezeru in se zagledal v sivo septembrsko nebo nad seboj. Potem se je nenadoma slekel in skočil v jezero. Z neko besno, lahkomišelnostjo ihto je zaplaval proti otoku, čeprav je bila voda mrzla in kalna od obilnega dežja, ki je padel ponoči. Približno na pol poti do otoka mu je leva noga otrpnila v krču, takoj nato pa še desna. Zakričal je na pomoč, kajti vedel je, da sam ne bo nikoli prišel živ iz te vode. Klič je bil namenjen ljudem na pletni, ki se mu je počasi približevala s čelne strani, vračajoč se z otoka na breg. A pletna je bila očitno še predaleč, da bi ga mogli slišati. Še enkrat je poskusil zavpiti, a krik je že utonil v brbotanju vode, ki mu je zalivala usta. »Ne, ne, ne bom še crknil, preveč trapasto bi se bilo utopiti v tej umazani blejski mlaki!« si je rekel in hkrati s krajnim naporom volje umiril svoje gibe. Spet je splaval na površje in zajel sapo za nov klic na pomoč. Tokrat je imel srečo: pletna se je zdaj že tolikanj približala, da ga je čolnar opazil. Dva izmed potnikov, fanta Jernejevih let, sta brez obotavljanja skočila v vodo in zaplaval proti njemu. Vsak s svoje strani sta ga prišla pod pazduho in ga s pomočjo čolnarja in drugih potnikov zvelkela na krov. »Nič čudnega,« je nekdo rekel, »voda je danes hudičevo mrzla.« Medtem, ko mu je čolnar masiral noge, ga je neka stara Holandka pokrila s frotirko in ga ves čas zaskrbnjeno spraševala: »Gut? Gut?« —

»Gut, gut! Dobro, dobro!« je šklepaje z zobmi dahnil Jernej, ganjen zaradi tolikšne pozornosti. Ko je slednjič odprl utrujene oči, je bilo nebo nad njim modro in po jezeru so poplesavali zlati odsevi sončnih

MILAN STRMEC

Strah

Strah se plazi
v meni

Strah
in topa bolečina
v prsih

Strah

in besede
vodenijo
v svoji moči

Strah

in ustne
ostanejo neme
in mrzle

Strah

in jutro danes
ne umiva
obraz
za jutri

Strah se plazi
v meni

Nokturno

Obstal sem pred teboj
z obrazom
položenim v večer

Obstal sem pred teboj
nebogljen in tih

neznan

in molk
prepletal je govorico
rok

Obstal sem pred teboj
in vse kar je ostalo
za teboj

premalo je
premalo
tudi za drobno

pesmico
pesmico
pesmico

Trave

Trave ne zaznajo svoje smrti
pokošene trave

Trave ne slišijo govoric
pokošene trave

Trave ne razumejo hrepenenja
pokošene trave

Trave ne izjočejo solza
pokošene trave

Trave

Trave samo stelja za vzglavje
pokošene trave

Trave

in nema bolečina

VALERIJA ČUČNIK

Zvezde

Ko so zvezde se rodile,
bi je Mesec za pestunjo,
za plenice svojo cunjo
mesečine je porabil.
Pel je malim nagajivkam
razne pesmi, da zaspale
se in svetlo se prižgale,
ko jih Čas je k temu vabil.

Ko bile so zvezde v šoli,
so mežikati se učile,
in da lepše so svetile,
so rabile mnogo vaj.
Ko so pa v dekleta zrasle,
so se naokrog podile,
z meteorji se lovile,
bil je pravi direndaj.

Mesec si lase je pulil,
ni jih več imel v oblasti,
pač hotele so odrasti
in so svojo dalje gnale.
Nj minilo mnogo časa,
pa so vse se zaljubile,
se prav kmalu poročile,
srečne mamice postale.

Njih otroci kakor one
svoja pota so hodili,
prav tako se zaljubili;
vedno več jih sveti v noč.
Mesec star je in betežen,
a še vedno jih pokriva,
jim poguma v srca vliva,
kot to delal je nekoč.

Ti loviš!

Kdo bo kuža,
kdo bo račka,
perje, kljunček,
smrček, tačka,
kdo bo bežal,
kdo lovil,
kdo bo lajal,
kdo bo vpil?
Tri, dva, ena,
kaj dobiš?
Ti si kuža, ti loviš!

Dobro jutro

Dobro jutro, dober dan!
Kdo od vas je še zaspan?
Sonce že je posijalo,
zvezde zlate spat poslalo,
drobne ptice je ogrelo,
to bo danes spet veselo!
Vrabci izpod streh kričijo,
se za muhami podijo,
črni kosti sredi trate
lišpajo si kljune zlate.
Vsak si svojo pesem poje,
usak drugače, vsak po svoje.
Dobro jutro, dober dan!
Prav nihče ni več zaspan.
V ranem jutru tak živ-žav,
kdo pa bi lahko še spal?
Sonce nam že dolgo sije,
hladno roso s trate pije,
naša srca je ogrelo,
to bo danes spet veselo!

Uspavanka

Bledo sveti stara Luna,
že ji pešajo moči.
Vozi se po rimski cesti,
Mrak ji lajša stare dni.

Zlate zvezdice veselo
se na nebu hihitajo,
skrivajo se za oblaki,
z mesečino se igrajo.

Bledo sveti stara Luna,
gleda te in se smehlja.
Prosi jo, naj lepe sanje
tudi za nocoj ti da.

Pikapolonica

Pikapolonica, zleti
v nebo
in mi prinesi
zlato kolo!

Ga zavrtim,
si zaželim,
mir vsemu svetu
razdelim.

Upanje, srečo,
pesmi in sanje
in mnogo ljubezni,
da vtkano bo vanje.

Žabe

Tri žabe klepetale so
v neki rjavi mlaki.
Prisluhnili so vsi okrog,
drevesa in oblaki.

Objokavale so može,
ki štorcklja jih je vzela,
ko prijšnji dan nenadoma
je k mlaki priletela.

Bilo je žal vsem naokrog,
zato so zajokali,
oblaki svoje solzice
so na zemljo poslali,

Pomlad

Spet posijali so v srčeca
žarki pomladnega sončeca,
tu je pomlad,
naša mladost,
polna je pesmi in želja.

Drobne so cvetke odprle se,
plaho se soncu nasmehnilo,
gozd šepeta,
z vetrom se igra,
plešemo sredi travnika.

Ptice veselo zletele so
daleč za soncem, tja pod nebo,
naj poneso
čez uso zemljo
srečo in našo pesmico.

TATJANA

PRIČAKOVANJE

Iz stanovanjskega bloka sem stopila na ulico. Bila je pusta in spraševala sem se, kam naj odidem, saj je bilo časa do sestanka še dovolj. Obrnila sem se v smeri proti parku.

Po glavi mi je rojilo na tisoče misli. Sprašujem se: ali ga bom sploh spoznala, ali bo tudi tokrat tako ljubezljiv kakor takrat, pred tolikimi leti? Kakšno neki bo to srečanje? Zmotili so me otroci v parku, živi, razigrani in veseli, da živijo. Zopet sem se zatopila v misli in se spomnila trenutka, ko me je poklical po telefonu. Bil je prijazen, s toplim glasom me je ogovoril in trenutek za tem sem se zavedla, da sem ga imela rada in ga imam še vedno. Predlagal mi je, da bi se dobila pred staro kapelico. Postalo me je strah in žal mi je bilo, da sem privolila. Šla sem mimo kavarne, v kateri se je družba veselih deklet in fantov zabavala. Zakaj nisem tudi jaz med njimi, da bi vsaj za nekaj minut pozabila na to srečanje? Bilo me je strah, vendar je bila radovednost močnejša. Takrat, ... pustil me je samo, samo v temačnem svetu, polnem sovraštva. Mislila sem, da me ne ljubi, toda zdaj vem, da nisem imela prav. Moral je to storiti zaradi sebe. Res je, ni lepo, da me je pustil, toda sedaj, ko sem starejša, ga razumem. Bližam se kraju sestanka in strah je vedno močnejši. Zajeda se mi v kosti in meso in vedno bolj ga čutim v srcu. Od daleč vidim kapelico. Sama stoji. Kaj če ga ne bo? Počasi se bližam in srce mi razbija, da ga čutim po celem telesu.

Izza vogala stopi on. S počasnimi koraki stopam proti njemu. Stopam proti svojemu očetu.

KRIČAL BI ...

Pisal sem. Da, včasih sem pisal pesmi. V njih sem razkrival mojo bedo in žalost. Opisoval sem mojo nesrečo in prazno srce. Te pesmi pa sem tudi bral. A ljudje so se mi smejali. In potem sem take pesmi opustil. Začel sem pisati pesmi, ki so bile polne sonca, mehke kakor rahli oblaki, lepe kakor čudovita rimska krajina, tople kakor božajoči poletni žarki. Pa sem bral ljudem te pesmi. Sedaj so se z gnusom na obrazu obrnili od mene. Zakaj? Ker sem pisal o svoji sreči? Bil sem potr in razočaran in sem se umaknil.

Hodil sem proti vetru, po ozkih brveh čez deroče vode, plezal sem po navpičnih stenah, plaval sem po vrtinčastih vodah. Spremljal sem nesrečo. In v najbolj srečnih trenutkih sem spoznal, kakšne pesmi moram pisati.

Vrnil sem se k ljudem. Moje pesmi so bile hladne in temne, tople in sončne. Pel sem jim o njihovem življenju, o njihovih poteh, zablodah. Tedaj sem čutil, kako moje besede plaho iščejo poti v njihova srca in kako jih oni še bolj plaho sprejemajo.

Vedno bolj željno so pili moje besede in vedno več zanosa je bilo na njihovih obrazih.

A name je legala senca. Čemu jim lažem?

Težkega srca sem odšel. Bil sem nepotolažen in sam. Srečal sem starčka. Pa sem hotel njemu izkričati svojo bol. A on je zmajal z glavo in pokazal na ušesa. Bil je gluha. A jaz sem kričal, vpil in tolkel z rokami. Starček pa je že šel dalje, kimaje z glavo in s čudnim nasmehom na ustnah. Iz golega obupa so se mi vlile solze in sedel sem v prah ob dolgi, zapuščeni cesti.

»Seveda, smešen sem! Smešen, ker pojem o svojih bolestitih. Kajti, kaj so naposled tvoje lastne bolestiti?»

Dragi prijatelj! Kadarkoli boš žalosten, potrj ali vesel in srečen, tedaj pojdi daleč, čim dalje od ljudi. Ti imajo svoje skrbi in tvoji sreči zavidajo. Pojdi in izkriči se v veter. Ta bo tvoje besede vzel in jih nesel s seboj in ta jih bo tudi izbrisal. Veter bo pozabil. Ljudje pa ne pozabijo nikoli.

VSE NA SVETU IMA SVOJ ČAS

Prišlo je.

Pismo s črnim robom, s še bolj črno vsebino.

In potem vsa tista naglica. Neprestano odpiranje in zapiranje vrat, omar, predalov.

Vožnja z vlakom. Mrtva, bela snežena pokrajina. Sopihanje lokomotive. Prazni peroni, postaje. Tiha sopotnica z uvelimi lici v kotu. Vse je šlo mimo mene. Zrla sem skozi zmečkano osovraženo pismo. Pred menoj so se drug za drugim zvrstili dogodki.

Sončen dan, poln čudovitega poletnega prahu v zraku.

Bila sva le jaz in on, na tisti veliki peščenih obali. Oba sva, vsak s svojimi sanjajočimi očmi, gledala daleč tja, na morje. Nenadoma je priteknel velik črn pes. Ustavil se je pred menoj in mi zrl v oči. Pes! Potem se je ustavil pred njim in zrl še vanj. Potem je šel dalje. Počasi, otožno. In midva sva se spoznala. Stala sva bosa, z roko v roki, v visoki cvetoči travi. Zopet sama. Nisva se globlje poznala. Tako sva stala in gledala sončni zahod.

Poljub ob tretjem srečanju, neizrečene besede, dolg stisk rok ob slovesu.

In potem... Zgolj poželenje in strast v njegovem šotoru. Morda je bilo tudi malo ljubezni. Morda! Nato, zadnjič — solze in jok, mnogo besed in vpitja. Jaz sem odšla. Z novim spoznanjem v sreči, z ranjeno dušo in telesom. Pustila sem mu le ranjeno mladost.

So bile solze na licu od joka? Ne, bile so od vetra. Zaprla sem okno v kupeju. Stara ženica mi je pokimala. Otožno sem se ji nasmehnila. Osamljen, divji pisk lokomotive. Kot bi jo bilo strah zapeljati v teman predor. (Tudi mene je bilo strah oditi v svet.) In potem še hčerkin jok. Zatisnila sem si ušesa in zaprla oči. Kasneje sem jih počasi odprla. Starka v kotu je s srečnim, mirnim nasmeškom na spokojnem obrazu zibala malo punčko. Konec neskončne vožnje!

S svežnjem v rokah sem šla po zasneženih ulicah skozi mesto. Od hiše do hiše, dokler nisem obstala pred pravo. Poljubila sem hčerko — mojo in njegovo, da bi si vlila poguma. Potem sem pritisnila na veliko kljuko.

Njegov obraz je bil tak, kot ob prvem srečanju na obali. Miren. Tudi srečen. (Je smrt res tako zelo lahka?) Naj ga polju-

bim? Naj ga primem za roki? Raje ne. Saj so ustnice vendar čisto mrzle, roke toge. Naj poklekнем ob postelji in jočem? Kolen se pravzaprav nočejo upogniti in — morda tudi solze ne bi bilo.

Je bila to ljubezen?

(Pogledala sem malo štručko, ki je spala.)

Ljubezen ni bila, bilo je tveganje. Ampak jaz hočem živeti — živeti tvegano, kajti

vse na svetu ima svoj čas.

MOJCA

Elegija

Hodim, hodiš, hodi
po zemlji,
ki je razpokana,
krvava od krvi razbitih trupel,
razrita od bomb,
utrujena od stopinj.

Umiram, umiraš, umira —
on umira,
da ne bo več živel
in hodil,
da se ne bo spotikal,
padal in se dvigal.

Jočem, jočeš, joče —
ona joče,
biserne, steklene solze,
padajo po licih
na razrito zemljo
in izpirajo njegovo kri.

FRANCI TUŠAR

Žeja

Takrat, sredi vojne vihre,
prvič stegnil ročico svojo sem
proti prsim žene.

Bil sem žejen,
žejen mleka matere,
ki je v taborišču
trepetala zame.

Ročica postala je roka,
mati ne trepetala več
za svojega otroka.

Sedaj sredi notranje vihre
drugič stegnil roko
svojo sem proti prsim žene.

Žejen sem,
žejen ljubezni dekleta,
ki v nočeh
ne more spat zaradi mene.

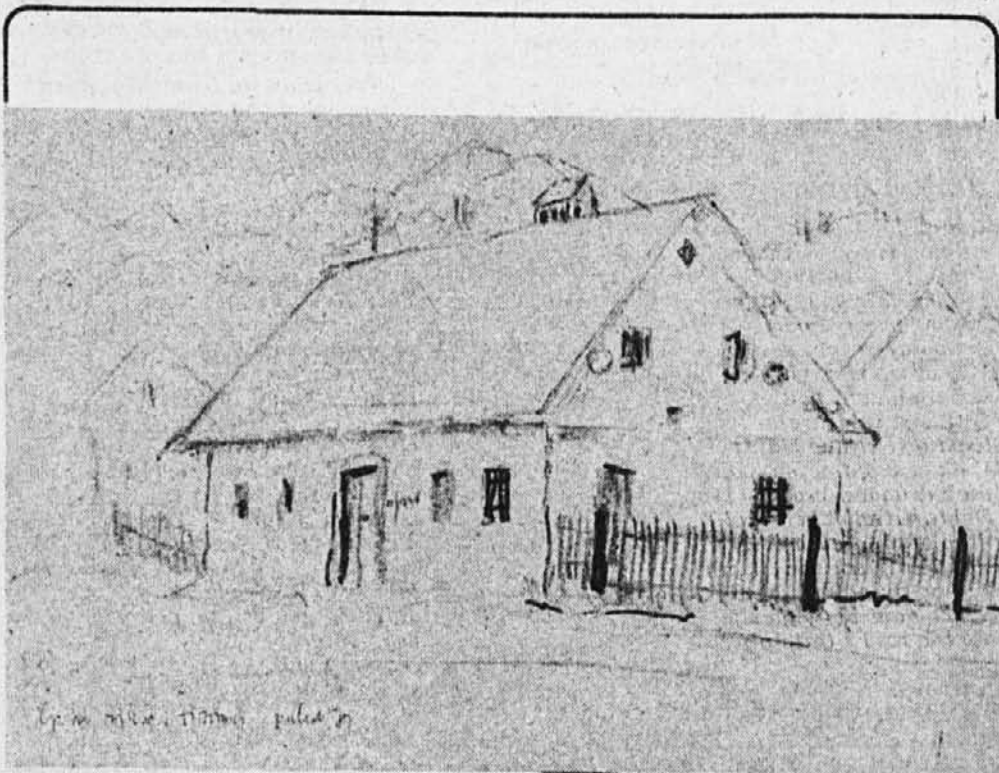
Svet zmešnjav

Kako čudno
se ta svet vrti —
Jaz ljubim tebe
ti ljubiš njega.
Trpiva pa jaz in ti.

ROBERT JENSTERLE

Stoj!

Oboroževanje.
Vzhod in Zahod.
Napetost raste.
Vojna žarišča.
Tok protonov,
snop nevtronov in
sunek elektronov —
eksplozija.
Zemlje ni več.
So samo še sledi.
In spomin na ljudi.
Na ljudi, ki jih več ni.

Tvoja Tvoja... Črna... hiša... 4

Pesem o pomladi

V sanjah sem pisala pesem,
pesem o pomladi.

Iz trhlj korenin
več novih je odgnalo,
iz skritih bolečin
sonce je ponovno vstalo.

Srce nov ritem
je ubralo,
komaj je po novem
biti znalo.

V sanjah sem pisala pesem,
pesem o nenehni nadi.

Spomin mladosti

Na krilih pomladnega jutra
bo rahlo pripet
spomin mladih let.

Naprej naprej ga veter bo nosil,
seme njegovo po svetu bo trosil.

Zakaj bi v meni mineval,
zakaj bi sameval?

SPOMIN MOJE MLADOSTI NAJ OŽIVI.

Naj bo beseda,
kjer je ni,
naj bo želja,
kjer je ni,
naj bo pesem,
kjer je ni,

ali vsaj droben cvet
za iste dni...

Nekaj naj se iz spomina
mladosti rodi.

NAJ SE NE IZGUBI.**Akacije**

Ko bi vedel za opojnost
majskih trav.

Ko videl bi cvetove šmarnic
na robu dobrav.

Ko bi slišal žvrgolenje ptic
za jutranji pozdrav.

In če vonj akacij bi zaznal
vem, da bi ostal.

Obračun

Najraje imam večere,
ko v mislih preštevam
sadove enega dne.

So dnevi bogati,
če je v srcu pomlad,
so dnevi brezplodni,
če sem brez nad.

Toda, če dan ima sonce
in prijatelj žarek
toplino v očeh,

in če ON mi privoščiči
dobro besedo,
se ta dan šibi od dobrot.

Človek

Kam hitiš,
da v dirkah vse lepote zamudiš,
postoj, poglej odsev jesenske zarje,
poglej nebo, ki plavo je kot morje.

Kam hitiš,
človek, za kaj se ti boriš,
zakaj ne občuduješ več oblakov,
zakaj mirnih nimaš več korakov.

Kam hitiš,
mar nečesa se bojiš,
postoj, poslušaj svojega srca utrip,
pri prijatelju ustavi se za hip.

Kam hitiš,
saj veš, da NJEJ ne ubežiš,
ukradi čas, o življenju premišluj,
malo tihe sreče zase skuji.

Kolo časa

Času je vseeno,
kaj ljudje počnemo,
on samo trenutke melje,
dobre, slabe v minulost pelje.

Človek pa živi
in šteje srečne dni,
si trenutke sam ustvarja,
ko srce utripe udarja.

Kolo časa se vrtil vrtil,
človeku pa vseeno ni,
kaj življenje mu podarja
in kaj v času svojem on ustvarja.

Le dobrih del čas ne zdrobi,
v zgodovini vsak ime dobi,
kdor je kaj za narod dal,
kdor se zanj je žrtvoval.

Lastna moč

Kot pokošeno polje
prazna duša čaka
na ponovni dih
in PREBUJENJE.

Nesmislov sto v praznini pusti
premagalo bo upanje,
ki večno je, kot večna sta
LJUBEZEN in ŽIVLJENJE.

Samo lastna moč
bo polje dvignila in dušo,
prinesla rast
in ODREŠENJE.

Najlepši trenutek

Stojiva si nasproti,
zazrta v trenutek sedanjosti,
ki daje,
ki jemlje,
ki ves nežen mineva,
ki ga več ni.

Moj pomen
riše sence vprašanj
v ta in vsak naslednji trenutek.

Ko bo svetloba močnejša od senc,
bodo umrla vprašanja,
bo rojen najlepši trenutek.

**»V SANJAH
SEM
PISALA PESEM...«**

Na Gorenjskem je zrasla pesnica, ki je
ne poznamo:

FRANCKA TRONKARJEVA.

Gorenjci smo s Francko Tronkarjevo
dobili umetnico, ki je preveč skromna,
preveč tiha, preveč skrita vase. Dobiti jo
moramo mēdse, jo poslušati, jo spoznati.
Sama nam mora povedati vse tisto, kar se
ji je v nespečnih nočeh zlilo na papir. Ob
srečanju z njo bo vsakdo doživel vse tisto
lēpo, s čimer umetnost potrtega človeka
bogati. Ko boste slišali, kako iz njenih ust
zapoje njena pesem, vas bo spreletel srh
po koži.

Med svojim učiteljevanjem sem pripravil
nič koliko srečanj z našimi pesniki in
pisatelji. Učenke in učenci so lahko spoznali
Franceta Bevka, Mileta Klopčiča,
Toneta Pavčka, Smiljana Rozmana, Kaje-
tana Koviča, Janeza Menarta, Miha Klina-
narja, Bogomila Gerlanca... Vsak od tēh
je v dvorani, natlačen z najstnicami in
najstniki, prebiral svoje pesmi, črtice,
odlomke iz večjih del.

Ustvariti umetnino je ēno. Doživeto po-
sredovati ustvarjeno poslušalcem je pa
druga stvar. Priznati moram: ob branju
naših umetnikov sem bil praviloma razo-
čaran. Moje šolarke in šolarji so njihova
dela — v primeri z njimi — naravnost
umetniško pripovedovali in oddeklamirali.

Kar privzdignilo me je na stolu, ko sem
zaslišal Francko Tronkarjevo.

Bilo je na srečanju vezistov NOV Go-
renjske dne 4. junija 1983 v ISKRI TELE-
MATIKA na Laborah v Kranju.

Kakšno doživetje!

Ko je odprla usta in začela govoriti, mi
je zaprlo sapo. Moj bog, kako je ta ženska
govorila! Kako se je iz njenih ust vsula vsa
prelestna lepota naše materinščine, nes-
končno bogastvo čustev, mogočna lestvi-
ca glasov, kar jih premore naš vsakdanji
jezik!

Gorenjci smo po dolgem času dobili
pesnico. Njenih pesmi ni treba razlagati.
Napisane so v jeziku, ki ga slehernik razu-
me. Nič sprenevedanja ni v njih. Včasih
celo kakšna nerodnost, toda zmeraj je kje
kakšna iskra, ki v temi našega življenja
bleščeče zažari.

Čisto na kratko naj jo predstavim:

Rojena je bila 21. januarja 1930. leta,
zdaj pa je zaposlena kot tajnica samo-
upravnih organov in družbenopolitičnih
organizacij v ISKRI, KIBERNETIKA v
Kranju. Mož Avrelj Tronkar je član po-
dodbora vezistov NOV za Gorenjsko.

Njenih pesmi niso še nikjer objavljali,
mēni pa, da bodo še letos izšle v knjižni iz-
daji. Deklamira jih na različnih priredit-
vah. Privoščila si je že tudi svoj literarni
večer v ISKRI. Sodeluje v mešanem pev-
skem zboru ISKRA v Kranju.

S pesnjenjem se ukvarja že dolgo, naj-
več pa zadnji dve leti. Njene pesmi so po-
slali v eter iz ljubljanskega Radia, dekla-
mirali so jih v Križevcih na Hrvaškem,
njena Titova štafeta pa je nazadnje prista-
la v Beogradu.

Komur je všeč preprosta, jasna, topla
pesem, bo vrstice Francke Tronkarjeve
večkrat prebral. Zgoditi se zna, da si bo
katero celo vtisnil v spomin.

Naj govore zānjo njene pesmi!

PREGLED RIMSKODOBNIH NAJDB NA VISOKEM GORENJSKEM

Na področju visoke Gorenjske nam je dandanes znano, glede na stanje raziskavnosti in stopnjo našega vedenja, 34 najdišč oz. lokalitet, od koder izvirajo rimskodobne novčane najdbe. Njihov značaj je različen glede na čas odkritja, način odkritja in značaj oz. izpovednost najdbe. Ker gre za najdbe, ki jih skušamo registrirati v določenem času in ker nas zanimajo okoliščine, v katerih so bile najdene, moramo poudariti, da gre v večini primerov za arheološko in zgodovinsko »sterilne« najdbe, vendar pa nam le-te vseeno nudijo marsikak podatke, ki je historično dragocen in pomemben.

Kot smo že omenili, je uvrstitev teh najdb pogojena z določenimi okoliščinami, ki jih moremo opredeliti z naslednjimi izhodišči:

1. Čas odkritja:

- Do 1. svetovne vojne je bilo najdenih, glede na število najdišč, 11 ali 32,4 % najdb.
- V času med vojnama je bilo najdenih 8 ali 24,3 % najdb.
- Po drugi svetovni vojni je znanih 15 ali 44,1 % najdb.

2. Način odkritja:

- Sistematično in dokumentirano odkritih najdb je znanih 7 ali 20,5 %.
- Slučajno odkritih najdb je znanih 27 ali 79,4 %.

3. Značaj najdbe:

- Naselbinskih najdb je 15 ali 44,1 %. Časovno obsegajo daljše obdobje.
- Depojskih oz. zakladnih ali založenih najdb, ki so često lahko tudi naselbinskega značaja, je znanih 8 ali 23,5 %.
- Grobiščnih najdb, predvsem zaradi že omenjenih okoliščin, ni lahko prepoznati. Z določeno rezervo bi lahko tej zvrsti pripisali le 1 primerek, kar je 2,9 %.

Pregled do sedaj znanih rimskodobnih najdb nam nudi sledečo situacijo:

- Ajdovski gradec pri Bohinjski Bistrici. Naselbinska najdba (A. Marolt, Jahrbuch der K. K. Geologischen Reichsanstalt I, 1850, 206 ss.; I. Mohorič, Dva tisoč let železarstva na Gorenjskem, 1969, 24 s.; ANSI, 164 s.). Najdba obsega novce od Avgusta (27 p. n. š. — 14 n. š.) do Constantia II (337—361).
- Babna gora oz. Šavnica v Bohinju. Depojska najdba (F. Pichler, Repertorium der steirischen Münzkunde II, 1867, 201 s.; I. Mohorič, o. c., 24 ss.; ANSI, 167 s.). Zastopani so novci iz časa od Avgusta (27—14) do Gratiana (267—283).
- Dunaj pri Jereki. Naselbinska najdba (A. Müllner, Argo 3, 1894, 224 s.; I. Mohorič, o. c., 24 s.; ANSI, 167 s.). Novci so iz obdobja med Livio (14—21) in Valentinianom II (375—392).
- Kocijančičev travnik pri Jereki v Bohinju. Depojska najdba (A. Jeločnik, Numizmatični vestnik III/3, 1960, 76 s.; ANSI, 167 s.). Depo pokriva čas od Valentiniana I (364—375) do Honorija (395—423).
- Spodmol nad Kocijančičevim travnikom pri Jereki v Bohinju. Zakladna najdba 35 kasnoantičnih bronastih novcev (P. Kos — A. Pogačnik, Numizmatični vestnik XI/11, 1983, 9 ss.), ki sodijo v čas druge polovice 4. stoletja n. š. Zastopani so cesarji od Valentiniana I (364—375) do Arkadija (383—402).

- Bohinj (?). Brez natančnejših najdiščnih podatkov (A. Rjazancev, Železar, Tehniška priloga V/2, 1963, 46 s.; J. Meterc, Topografski dnevnik II, 136 ss.). Gre za cca. 130 asov in bronc iz obdobja od Avgusta (27—14) do Gratiana (367—383).

- Bled. Brez preciznejših najdiščnih podatkov (ANSI, 162 s.). Gre za rimski srebrnik (denarius), ki pa v virih ni opredeljen.

- Zale — Brda na Bledu. Grobiščna najdba (ANSI, 163 s.). Odkrit je bil bronast centionalis Valensa (364—378).

- Želeče pri Bledu. Najdba nepreciziranih novcev (R. Andrejka, Bled am See, 1929, 41 s.; ANSI, 164 s.).

- Vzhodno pobočje grajskega hriba na Bledu. Naselbinska najdba (ANSI, 163 s.). Slučajno je bil najden zlati solidus Teodosa II. (408—450).

- Parkirišče pred vhodom v blejski grad (t. i. »Sedlo«). Naselbinska najdba različnih novcev (A. Valič, Situla 7, 1964; ANSI, 163 s.).

- Blejski grad. Verjetno naselbinska najdba (R. Andrejka, o. c., 41 s.; ANSI, 162). Omenja se najdba neopredeljenih rimskih novcev.

- Železniški predor pri Zaki na Bledu (R. Andrejka, o. c., 41 s.; ANSI, 164 s.). Slučajno so bili odkriti neprecizirani rimski novci.

- Bled. Brez natančnejših najdiščnih podatkov (Jahresheft des Vereines des krainischen Landes-Museums, 1856, 69 s.; ANSI, 162 s.). Najdba bronce Gordiana III. (238—244).

- »Stagne« v Zasipu. Naselbinska slučajna najdba (J. Meterc, o. c., 16 s.) bronaste semisa Traiana (98—117).

- Muže pri Zasipu. Naselbinska najdba (J. Meterc, o. c., 108 s.). Slučajno je bila najdena bronca Constantiusa II. (337—361).

- Jama »Poljšiška cerkev« nad Poljšico pri Gorjah. Zakladna (?) najdba (A. Valič, Varstvo spomenikov 11, 1966, 132 s.; ANSI, 165 s.). Najdena je bila mala bronca Valentiniana I. (364—375).

- Lesce. Slučajno je bil najden sredi prejšnjega stoletja depo 800 bronastih in 50 srebrnih novcev (F. Pichler, o. c., 165 s.; ANSI, 166 s.). Danes znani podatki nam izpričujejo novce Maximiana (286—305), Constantiusa Chlorusa (293—306) in Constantina I. (305—337) ter njegovih naslednikov iz 4. stoletja.

- Slatna pri Begunjah. Zakladna najdba (F. Pichler, o. c., 147 s.; ANSI, 162 s.). Odkritih je bilo 442 novcev iz 2. stoletja.

- Kamna gorica. Slučajno sta bila najdena (Müllner, Argo 6, 1898, 177 s.; ANSI, 166 s.) dva novca Diocletiana (285—305).

- Hrušica. Slučajna najdba neopredeljivega značaja (J. Meterc, o. c., 136 s.) male bronce Constantina I. (305—337).

- Murova na Jesenicah. Slučajna naselbinska (?) najdba (J. Meterc, o. c., 241 s.) bronce Constantiusa II. (337—361).

- Železarski izobraževalni center (ŽIC) na Jesenicah. Slučajno je bila odkrita naselbinska najdba (D. Prešeren, Numizmatični vestnik VII/7, 1979, 221 s.) dveh dupondijev Hadriana (117—138).

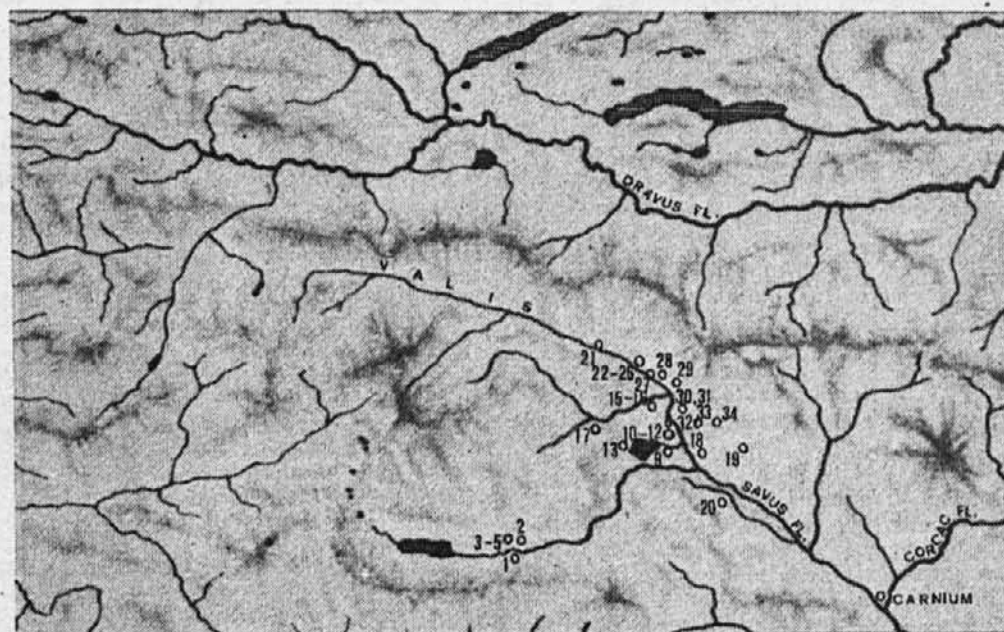
- Šahovski dom na Jesenicah. Slučajna naselbinska najdba (D. Prešeren, o. c., 222 s.). Najdeni so bili bronasti novci Alexandra Severa (221—235), Maximina I. (235—238) in Gordiana III. (238—244).

- Področje martinarne v železarni Jesenice. Slučajna najdba naselbinskega značaja (J. Meterc, o. c., 139 s.; D. Prešeren, o. c., 222 s.). Najden je bil bronasti novc Probusa (275—282).

- »Škofenca« na Jesenicah. Slučajna najdba verjetno naselbinskega značaja (S. Tušar, Železar — Muzejsko zgodovinski vestnik 20, 1973, 10 s.). Najdenih je bilo več neopredeljenih rimskih bronastih novcev.

- Borovlje na Javorniku. Slučajna najdba (A. Rjazancev, Železar IX/5-6, 1960, 91 s.; ANSI, 166 s.) reduciranega folisa iz 4. stoletja.

(Nadaljevanje na 20. strani)

Karta razprostranjenosti rimskodobnih numizmatičnih najdb na visokem Gorenjskem (posamezne številke kažejo seznamu najdb v tekstu)

28. pokopališče na Koroški Beli. Slučajna najdba (J. Meterc, o. c., 168) bronastega novca cesarja Probusa (275—282).

29. Ajdna nad Potoki. Med sistematičnimi arheološkimi raziskavami leta 1982 je bila v objektu XIV (stanovanjska stavba) najdena velika bronca Julie Domne, ki jo je dal, sredi prve polovice 3. stoletja n. š. na otoku Samosu, za svojo mater kovati cesar Egallabal.

30. Zabreznica. Slučajno je bila najdena (J. Meterc, o. c., 168 s.; D. Prešeren, o. c., 222 s.) mala bronca Licinia (308—324).

31. Vrba. Slučajno je bila odkrita depojska najdba večjega števila bronastih novcev (ANSI, 168 s.). Znani ohranjeni novci pripadajo Valentinianu (364—375) in Valensu (364—378).

32. Pokopališče na Rodinah. Slučajna naselbinska najdba (D. Prešeren, o. c., 222 s.; J. Meterc, o. c., 139). Najden je bil antonian cesarja Filipa I. Araba (244—249).

33. Jalnov vrt na Rodinah. Slučajna naselbinska najdba (J. Meterc, o. c., 139 s.). Najden je bil antonian cesarja Probusa (275—282).

34. »Jama« pod Jamarskim vrhom pri Begunjah. Depojska (?) najdba (J. Meterc, o. c., 77 s.). Slučajno je bila najdena mala bronca Constantina I. (305—337).

Predstavljene najdbe nam s svojo izpovednostjo, ki je odvisna predvsem od ustrezne dokumentacije in nekaterih drugih okoliščin, nudijo več ali manj možnosti za zgodovinske zaključke. Pri večini smo skušali podati tudi opredelitev glede na značaj najdbe (naselbinska, depojska, grobna). Le-ta je v nekaterih primerih nedokončna, vendar v večini podprta z drugimi arheološkimi dokazi in dejstvi.

Sam seznam nam kaže, da so najstarejši primerki rimskih novcev znani s področja Bohinja in so nedvomno naselbinskega značaja. Večina teh najdb, predvsem z Dunaja pri Jereki in Ajdovskega gradca, obsega tudi precejšnje časovno obdobje, oziroma obdobje življenja posamezne lokalitete v antiki. Te novčne najdbe, predvsem one najzgodnejše, moramo in moramo povežati s trgovskimi stiki keltskih prebivalcev današnjega Bohinja, ki so se sčasoma vedno bolj romanizirali, z italjskimi pokrajini. Glavna osnova, tej nedvomno precej živahni trgovini, je bila železarska proizvodnja, ki je tod imela že bogato tradicijo. Tudi sicer je bil Bohinj po svoji legi v skraj neposredni bližini antične Italije, t. j. matice rimskega imperija.

Skozi Bohinj je potekala tudi pomembna komunikacija, ki je tedanjio Italijo povezovala z notranjealpskim prostorom. Poleg znanih poti in cest po Kanalski dolini in skozi Posočje, je bila skozi srednje Posočje, dolino Bače, Bohinj, Pokljuko in čez karavanški prelaz Medji dol, najkrajša povezava s področjem Norika.

Najdbe iz Slatne, Begunj, Rodin, Vrbe in dr. nam dokumentirajo rimsko cesto, ki je bila odcep znane ljubeljske ceste Emona—Virunum na današnjem Gosposvet-skem polju. Pomembne so predvsem za ugotavljanje nekaterih lokalnih potov in povezav.

V sklopu z ostalimi arheološkimi spomeniki in najdbami, nam navedene novčne najdbe izpričujejo, poleg že omenjenih, tudi obstoj nekaterih drugih antičnih naselbin na našem področju (na Rodinah, Bledu, Zasipu, Ajdni nad Potoki, Jesenicah in dr.). Glede na stanje splošne raziskanosti tega področja v antiki, so to nedvomno dragoceni podatki, posebno, če imamo v mislih znano sporočilo t. i. raveskega kozmografa, ki nam za področje gornjega Posavja (kasnoantična Carneola), severno od dandanašnjega Kranja (Carnium), sporoča v svojem opisu dežel 24 krajevnihih imen, ki so dandanes še nelocirana.

Rimski novci z Ajdovskega gradca v Bohinju

Na splošno lahko ugotovimo, da so novci, ki jih pripisujemo naselbinam, kronološko starejši. Pri tem prednjači, kot smo že omenili in pojasnili razloge, Bohinj pred ostalo visoko Gorenjsko, kar je sicer povezano s splošno problematiko rimske dominacije, predvsem s potekom in napredovanjem kolonizacije na našem področju in tudi v širšem prostoru.

Depojske oz. založene ali zakladne najdbe pa so, kot je znano, znanilec nemirnih, vojnih časov, ki se v večjem obsegu začnejo pojavljati šele ob vpadu Kvadov in Markomanov od severa in vzhoda v rimski imperij v drugi polovici 2. stoletja n. š. in prevladajo v 4. in 5. stoletju, ko so vladale v rimskem javnem notranjem življenju razne politične homatije, ki so s pomočjo preseljujočih se ljudstev nazadnje privedle do katastrofe. Večina na našem prostoru

najdenih in na tem mestu registriranih najdb te vrste, izvira iz 4. stoletja.

Najmlajši doslej znani rimski kovanec na našem območju je zlati solidus Teodisia II. (402—450) z Bleda. Najdbi smo pripisali naselbinski značaj in jo po vsej verjetnosti moramo pripisati kasnoantičnemu pribežališču oz. refugiju na področju grajskega hriba. To pribežališče naj bi sodilo v sklop že znanih sorodnih utrjenih postojank, kot so npr. Vranje pri Sevnici, Ajdna nad Potoki, Ajdovski gradec v Bohinju, Lovrenc nad Bašljem in dr., ki so značilne za čas 4., 5. in 6. stoletja in so verjetno v nekem smislu sodile tudi v sklop znanih kasnorimskih strateških zapor, ki so v predalpskem področju skušale braniti barbariskim ljudstvom vstop v Italijo (Clastra Alpium Iuliarum).

V isti čas sodijo tudi nekatere druge zakladne najdbe, ki so nam znane iz jam

(Babna gora, Jereka, »Poljšiška cerkev« in dr.) in ki so tudi sicer služile za občasna pribežališča in skrivališča v času nevarnosti.

S pričujočim zapisom skušamo podati pregled dandanes znanih in registriranih rimskodobnih numizmatičnih najdb na ozemlju t. i. visoke Gorenjske. Seznam novcev verjetno ni popoln in je odraz stanja raziskav splošne problematike rimske provincialne arheologije na omenjenem področju in na celotnem Gorenjskem. Tudi kriterij pri posameznih najdbah, ko jih skušamo vrednotiti, je zaradi tega velikokrat neenoten in pomanjkljiv. Skuša pa ta zapis na enem mestu podati in zbrati doslej že znane in nekatere do sedaj neznane in neregistrirane numizmatične najdbe in biti osnova bodočim proučevanjem te problematike na zemljepisno zaokroženem področju tega dela Gorenjske.

Opombe:

1. Pod pojmom visoke Gorenjske mislimo severozahodni del Gorenjske (radovljiško Deželo, Bled z okolico, Bohinj in Zgornjesavsko Dolino), ki se razprostira severozahodno od tržiške Bistrice. (Ta zapis je bil prvič objavljen v Numizmatičnem vestniku X/10, 1982 in ga tu prinašamo v izpopolnjeni in razširjeni obliki).

2. Ta seznam sem sestavil na temelju arheološke topografije. Obstaja seveda verjetnost, da še ni popoln.

3. Ob vsakem posameznem najdišču je navedena prva pomembnejša objava najdbe. ANSI, 1975 je knjiga Arheološka najdišča Slovenije, kjer je objavljena v sistematični razporeditvi najdišč, vsa ostala literatura, ki se nanaša na posamezno najdišče.

4. Omenjeni novci izvirajo iz raznih najdišč v Bohinju (Ajdovski gradec, Jereka, ...) in so leta 1961 po posredovanju, kot privatna zbirka prispeli na Jesenice. 92 različnih kosov je prišlo v Tehniški muzej Železarne Jesenice, ostali pa so ohranjeni v zbirki ing. D. Prešerna.

5. J. Sašel, Arheološki vestnik 21—22, 1970—1971, 36 s.

6. J. Meterc, Listi 50/XI, 1981, 29 s. (priloga Železarja).

Naslovna slika: Antonian Filipa I., Arabsa z Rodin

FRANCKA TRONKAR

V spomin

Kot ranjeni sokol
je padel v globel,
nič več ni čutil,
da zadel ga je strel.

Za njim zabrisane
vse so sledi,
le spomin nanj
še orosi naše oči.

Nekje v kamnu
je vklesano njegovo ime,
ki v soncu in jutranji rosi
podoba junaka dobi.

V dželi naši mnogo je kašnouv
z imeni junakov,
katerim naš dolg za svobode dan
še ni poravnán.

ANA STAZE

nimate prav

nimate prav
ker mečete kamne
kot psovke

tako beli so
tako čisti
tako preprosti
tako mirni

nimate prav
ker brcate kamne
kot garjave pse

tako ponižni so
a dostojanstveni
ne režijo se
in ne besnijo

dobri so
znajo poslušati
znajo čakati

nimate prav
ker pljuvate vanje
ljudje

ANDREJ KOKOT

Huda pomota

Jaz ne kikirikam,
nimam kljuna in ne grebena.
Jaz ne brskam po gnoju,
za mano ne hodi putka nobena.
Meni je vseeno,
če kjer kaka kura zakokodajsa.
Jaz pišem knjige
in se ne menim za jajca.
Jaz podnevi hodim
otrokom svoje pesmi brat,
zvečer televizijo gledam,
potem pa grem v posteljo spat.
Ne, jaz nisem petelin
in se ne bojim zvite lisice,
saj ne stanujem v kokošnjaku.
Zjutraj pijem mleko, pojem kos potice.
Pa me kljub temu vsi
kličejo z imenom kokota
in kljub temu ne protestiram,
čeprav je to strašno huda pomota.

ANDREJ KOKOT

Novica

Čujte otroci, pesnik je sklenil,
da bo zapustil svet žalostnih rim
in se preselil v poljano veselja,
da bo poslej vse drugače z njim.

Že jutri bo šel metulje lovit
in jih otrokom prinesel,
potem bo kot poljsko strašilo
pesmi ptičkov poslušal in jih natresel

polno košaro — tako za sprotno darilo —
vsem tistim, ki jim je tuj jok,
ki imajo na licih veselje in smeh,
da tudi njemu poslej bo vse bolj šlo od rok.

VALERIJA ČUČNIK

Hipotenuza

Po morju plava hipotenuza,
prav malo še manjka, da se ne utopi,
z morskega dna pa riba se muza
in hipotenuzi tako govori:

»Menda si učila se plavat pred leti,
saj vidim, da komaj te voda drži.
In, glej no, le kje imaš svoji kateti?
Mar znata še slabše plavat kot ti?»

A hipotenuza s cvilečim -c- glasom
pravi tej ribi z morskega dna:
»Čestitam, da v šoli si se že učila,
kakšne stranice trikotnik ima.»

Nato odplava prek oceana
na otok geometrije,
kjer se vsa mokra, upehana,
brž med trikotnike skrrije.

Sestri Maximina I., Gordiana III. in Alexandra Severa z najdbišča »šahovski dom«

Prvo ubesedovanje

Zunanost ponoviti,
nos dvigniti,
pogleda posplošiti
za veličastni sprejem
ob priložnosti velike obletnice
naših vedno mladih ponavljanj:
naše vedno mlade generacije,
zakladnice naše organizacije.
Prikimavati,
da bodo tolmačili drugi,
da prednjačimo pred vsemi
naprednjaki.
Nazdravljajmo
izbranim ob takem veledogodku!

Prehvalisati
take dosežke,
ki so vrhunska uspešnica.

Kako smo kulturni,
neverjetno, kaj se da iz množice
narediti,
treba bo uvesti
privrediteljski sejem,
svet bo nas občudoval,
kajti sami sebe
premalo občudujemo.

Drugo ubesedovanje

Kdo bo o tem zapisal
velebesede,
ko smo tako veliko reč
izvedli,
vsi tisti morajo
o tem poročati,
da bo svet strmeli,
kako smo strme poslušali
naše kulturnike
in rojene narodne tribune
in politike
in blagovestnike
in zgodovinarje
in opazovalce
in prekucuhe
in žive priče
in občudovalce
in uso Marijino rajo
in mladino,
našo mladino,
ki je naša veličina
kot svetpisemskim Izraelcem
posebno izbrano poslanstvo — ?

Tretje ubesedovanje

Tako, da, sedaj si se naploskal
in za konec gledaš
samo še na uro.
Menda ne misliš
še glasno povedati,
da se ti mudi,
ker imaš toliko dela,
dela izven našega
narodnostnega kroga?
Ali da bi celo dejal:
Lepo je bilo,
pa še lepše bi bilo,
ko bi bilo krajše?
Je že tako,
da bodo drugi imeli
pač tudi veliko svojega dela,
dela izven našega kroga
in še več ga imajo
znotraj našega
slovenskega telesa.
Zdaj imam,
ko mi pojasniš:
Bog ne daje delovnega mesta
in slovenstvo tudi ne!
Čemu si toliko ploskal?
Si se bal,
da bi pred narodovimi očmi
zaspal?

Četrto ubesedovanje

Kadar se dobimo,
vedno podobne besede drobimo,
ponavljamo ponavljanja,
vpadamo
drug drugemu v besede,
da ne bi ušla zamisel,
potegujemo polglasnike
v atonalne zveze,
odobravamo,
ker vsi hkrati ne moremo
vse od sebe dati,
marsikateremu beseda bolj teče,
drugi poredko kaj reče,
nekaterim je vse ideologija,
drugim spominkarska manija.
So pa vmes ljudje,
ki imajo posluh in srce
za sobesednika.
Koliko slovenske bogatije
še kdo samo zase skrivel!

Peto ubesedovanje

Naša beseda je praznična beseda:
Za velike praznike pridejo
Celovčani na obisk
in zaradi babice govorijo
celovško slovenščino.

Naša beseda je božja beseda:
Dravski brodnik je umrl,
pa so prišli žebrat
in to slovensko narečno,
tako, da so Jezusa
in Marijo
in amen
še prepoznali.

Naša beseda
je pot do soseda,
a zdaj vodijo pousod ceste,
da odvažajo slovenske neveste
v nemški kraj,
v nemški božji kraj.

Naša beseda
ni materina beseda,
ker mati
na svojega otroka
drugače govori,
četudi jo z otrokovim očetom najraje
po starem, po slovensko daje ...

Šesto ubesedovanje

Notranjost poglobiti,
srce dvigniti,
voljo krepiti
za težaško delo
na vsakdanjem delovnem mestu:
Da ne boš,
da ne bom,
da ne bova,
da ne bosta,
da ne boste,
da ne bomo
Slovenci slovenski pogrebci
na pogrebu
tvoje,
moje,
najine,
vajine,
vaše,
naše
slovenske materinščine!

EDO TORKAR

EN DAN V ŽIVLJENJU PISCA
LJUBEZENSKIH ZGODB

Ona je rekla, da se ne bo poročila. To je utemeljevala s tem, da med vsemi zakoni, ki jih pozna, ni niti enega srečnega.

On je rekel, da je pri dvajsetih tudi on prisegal, da se ne bo nikoli poročil, zdaj pri tridesetih pa bi se mu zdelo zelo žalostno, če ne bi poskusil tudi tega.

A tu še ne gre za nikakršno poskušanje, ga je ogorčeno zavrnila ona. Tu se gre za najtežjo in najumetelnejšo od vseh umetnosti: biti skupaj z enim človekom, deliti z njim mizo in posteljo, vzdržati z njim v dobrem in slabem — in to ne en dan

ali en mesec ali eno leto, ampak vse življeje, trideset, štirideset, petdeset let ...

On se je prizanesljivo nasmehnil njemu ogorčenju in rekel, da se tega prekleto dobro zaveda, da pa je kljub temu treba poskusiti in on bo to vsekakor poskusil.

Ona mu je rekla, da je prav gotovo mazohist, ker samo mazohisti rinejo v stvari, ki so brezupne že na samem začetku.

On je rekel, da nobena stvar ni brezupna že na samem začetku in da pride na devet slabih zakonov prav gotovo en dober.

Ona je rekla, da je to mogoče res, am-

pak, da se pri takih pičlih možnostih prav gotovo ne splača poskušati.

On je rekel, da bi bilo greh ne poskusiti, pa čeprav je možnost za uspeh ena proti milijon, ne samo ena proti deset.

Ona mu je rekla, da je nepoboljšljiv idealist.

On ji je rekel, da je nepoboljšljiva pesimistka.

Potem je prišel natak in rekel: »Želite?»

»Pleskavico in radič,« je rekla ona.

»Ocvrt sir s tatarsko omako,« je rekel on. »Pa buteljko traminca zraven,« je postavil.

Ko je natak zapisal naročilo in odšel, sta pogovor nadaljevala:

»Grem staviti kar hočeš, da se boš poročila — in to v treh letih, če štejeva od današnjega dne.«

»Drži, sprejemem stavo. In če si že tako prepričan o tem, povej mi še, s kom? Ali poznam tega človeka?»

»Vsekakor ga poznaš.«

»Ali ga dobro poznam?»

»Ne prav dobro. Že zato ne, ker se lju-

dje tako in tako ne poznamo zelo dobro med seboj.

»Povej mi kar naravnost, ni mi do uganjanja.«

»Ah, ne zdaj,« se je mučeniško nakremžil on.

»Zakaj ne?« je vztrajala ona.

»Sonce mi sije v oči.«

»Naj zagrnem zaveso?«

»Nikar se ne trudi. Potem si bom brž izmislil kakšen drug izgovor.«

Natakar je prinesel na mizo buteljko in nalil kozarca.

»Na zdravje!« je rekel on.

»Na zdravje!« je rekla ona. »Dobro vino, tale traminec,« je menila, ko si je omočila ustnice.

»Ni napak,« ji je pritrdil. »Sicer pa — če že hočeš, da sem konkreten in bi po vsej sili rada vedela, s kom se boš poročila, ti pa povem: z mano se boš.«

»Oh, res?!,« se je prizanesljivo nasmehnila. »Kako boš pa speljal to zadevo? Na kaj pa se zanašaš, da si tako prepričan v to?«

»Na nič se ne zanašam — na nič opredeljivega.«

»Pa misliš, da je dovolj, če se ti odločiš? Kaj pa jaz?«

»Ti? Ti boš moja žena.«

»Ne bom!« je kategorično pribila.

»Nikar se ne trudi, ne moreš me spraviti v slabo voljo. Danes že ne. Danes pijem vino in sonce mi sije v oči. Danes govorim kar hočem in tudi slišim šamo tisto, kar hočem slišati. Danes... Ah, končno!«

Ni utegnil dokončati stavka, v svoji lakoti se je preveč razveselil hrane, ki jo je natakar pravkar prinesel na mizo.

»Ali dovoliš še eno vprašanje, preden začneš jesti?« je rekla ona. »Čemu pa bi se ti pravzaprav poročil z mano?«

»Kar tako,« se je zasmel on. »Zdiš se mi kar primerna ženska za takšno podjetje.«

»Podjetje?! Temu ti praviš podjetje?« se je zgrozila. »No, saj to je čisto tebi podobno! Zate je vse podjetje — še poroka. — Kaj takega!«

»Nikar ne dramtiziraj! Nekateri besede so mi pač bolj všeč kot druge in jih zato tudi pogosteje uporabljam — to je vse. Ah drek — podjetje, poroka, pogreb, praznik, paradižnik, rdeča pesa, peru, krompir, paragvaj... Besede so prazne, besede so nič!«

»No, no! — A boš malo radiča? Jaz ga imam preveč.«

»Prosim!« Naložil si je radiča iz njenega krožnika in si nalil vina v kozarec, ona pa je sklenila roke pod brado in ga z nasmeškom opazovala.

»In kako naj bi po tvojem zgledalo — to podjetje?«

Nehal je jesti in teatralično namrščil čelo, kakor da na vso moč razmišlja o tem težavnem vprašanju, potem pa je z vilico udaril po mizi in zdrdral:

»Peljal bi te v Afriko in v Avstralijo in na Antarktiko, učil bi te streljati z lokom in bumerangom, oblekel bi te v krzno belega medveda in v palmine liste, okrasil bi te s slonokoščenimi zaplestnicami in z ogrlicami iz tigrovih krempljev, potapljal bi se za bisernimi školjkami zate in se boril z morskimi psi, ujel bi najlepšo papigo v pragozdu in jo naučil izgovarjati tvoje ime, zdresiral bi opice, da bi plesale pred tabo trebušne plesse, klatil bi ti zvezde z neba, ropal bi banke in ti kupoval vile, jahte, avtomobile in dragulje...«

»Po vsem tem, kar si mi zdajle naložil, sklepam, da ti je veliko do tega, da bi v mojih očeh veljal za idealnega zakonskega moža.«

»Ah, trudim se, trudim! — Tale radičeva solata je pa res dobra, kaj? Ti jo lahko še malo vzamem s krožnika?«

»Kar izvoli, s krožnikom vred, jaz je ne bom več — Samo še malo bi popila.«

Tone Tomazin: Pri Žvagnu (skica)

»Ah, seveda, pozabil sem ti naliti! Obljubljam ti nebesa na zemlji, zraven pa ne opazim, da imaš že pol ure prazen kozarec na mizi. — No, saj je tudi flaša že prazna. — Natakar, še eno buteljko traminca!« In potem spet njej: »Kakšna se ti je zdela pleskavica?«

»Takšna kot tale restavracija — drugorazredna.«

»Ne očitaj mi tega. Lahko bi šla k Čadu na pizzo, če ti ne bi bilo odveč hoditi tako daleč.«

»Boleli so me gležnji.«

»Tudi mene bi v takih čevljih. — Moj bog, te pete! To so hodulje, ne pa čevlji!«

»Na zabavaj! Ko bi ti imel sto šestdeset centimetrov v višino, bi se tudi hotel malo podaljšati!«

»Všeč so mi majhne ženske. Majhne in okrogle.«

»To je pa že od sile. Zdaj mi boš še kile oponašal!«

»Oponašal?! — Ko sem bil še mlad in sem delal na ladjah in sem po pristaniščih lovil kurbe, sem si zmeraj izbiral majhne in okrogle.«

»Še eno tako, pa bom šla,« je zagrozila. »In ti bi se z mano oženil? Saj bi se do konca najinih dni samo žrla in prepirala.«

»Ljubezen je sol življenja, prepir pa je sol ljubezni.«

»Ja?«

»Ja — na zdravje! S svojim kozarcem je trčil ob njenega in ga na dušek izpraznil. — In na zdravje najinih otrok.«

»Ne preHITEVAJVA dogodkov.«

»Če mi ne preHITEVAMO dogodkov, dogodki prehitijo nas.«

»T-t-t-t,« je rekla ona, zmajujoč z glavno nad njegovim modrovanjem.

»Ah, pustiva to. Dobro sva jedla in zdaj dobro pijeva — in lep dan je zunaj. Kaj bi hotela še več od tega lepega dneva?«

»Ja, v resnici je lep dan,« se je dekle zasanjano zazrla skozi okno. »Kaj ko bi šla ven?«

»Pa pojdiva,« je rekel moški. »Natakar, plačaj!«

Prihite! je natakar. »Kar obrzite!« mu je rekel, ko je videl, da se fant kar ne more odločiti, da bi vtaknil v žep nerazumljivo visoko napitnino.

»Hvala!« je rekla ona, ko ji je podržal plašč — in kar zažarela je od zadovoljstva. Kako tudi ne! — saj je bilo tokrat prvič, da ji je ta neuglajeni grobijan pomagal obleči plašč!

Hladen aprilski veter jima je kuštral lase in jima hladil od vina razgrete obraze, ko sta s počasnimi sprehajalnimi koraki stopala skozi opustelo nedeljsko popoldne proti parku. Vojaki so pasli zijala po izložbah s konfekcijo, v domišljiji slačili osvražene uniforme in se oblačili v elegantne modele civilnih oblek; gruča nogometnih navdušencev, vsa ovešena z zastavami in čepicami svojega kluba, je hitela na stadion — in v senci na vogalu Name je čemel prodajalec srečk — sključen starec v oguljenem ovčjem kožuhu in s postrani poveznjeno kučmo na glavi.

»Kupite srečko, mladi gospod!« je zaklical, ko sta šla mimo. »Kupite srečko za vaše dekle!«

»Hvala. Nikoli nisem imel sreče na loteriji.«

»Zato pa imate srečo pri dekletih!« mu je pomežiknil starec.

»Ne vem. Če mislite tole punco tukaj, moram reči, da me ne mara kaj preveč.«

»Kam pa gresta?« je zanimalo starca.

»V park.«

»Ah, v park? Potem bo pa že vse dobro. Če vas ne bi marala, ne bi šla z vami v park. Verjemite mi, mladi gospod, vse se bo izteklo po vaših željah. Zaupajte temu pomladnemu vetru in svojemu srcu. Poglejte, kako vas milo gleda, tale deklica. Jaz sem samo ubog star mož, ki prodaja srečke. A vidim, da vidva ne potrebujeta ničesar, kar bi vama lahko prodal. Nedelja je, v park gresta in rada se imata, kaj bi z mojimi srečkami. Ah, kje so tisti časi, ko sem jaz takole hodil s punco v park! Zavi-

dam vama, iz dna duše vama zavidam, otroka moja.

In stavec je spet hripavo zakričal mi-moidočim: »Srečke! Kupite srečke!«

Kdove, morda pa je prav pogovor s starim srečkarjem moškega spodbudil, da je potem v parku dekletu jasno in glasno povedal, kar je bil poprej pri kosilu zamolčal: »Prej si me vprašala, na kaj se zanašam v svojem prepričanju, da se bom oženil s tabo. Zdaj ti to lahko povem: zanašam se na to, da te imam rad.«

Dekle je pod resnobno težo teh besed upognila glavo in s konico čevlja brcnila kamenček s potke. A le nekaj trenutkov in že jo je zadrega minila in nagajiv nasmešek ji je zaigral na ustnicah, ko je rekla: »Danes te pa navdih niti en trenutek ne zapušča. Ti bi moral postati pisatelj ljubezenskih zgodb. Ne bi smel kar tako razmetavati z leporečjem, kjer te za to ne plačujejo.«

Ko pa sta se utrudila od hoje in sedla na klop, jo je prijel za roko — in ni mu je odmaknila.

Pobožal jo je po laseh — po njenih mehkih, zlatih laseh, ki bi jih ji zavidale vse lepote kraljice sveta — in glej, še en čudež: ni odmaknila glave.

To je bil zares naj srečnejši dan v njegovem življenju. Sklonil se je nad njo in jo poljubil — in glej, ni ga odrinila, pač pa se je z vsem telesom privila k njemu, zaprla oči in razprla usta. Kolikokrat jo je že takole v sanjah poljubljaj, zato kar ni mogel verjeti, da je res.

»Ali je res ali sanjam?« jo je vprašal.

»Sanjaš,« mu je rekla.

— — —

Mlad moški sedi na klopi v parku, grize svinčnik in včasih kaj zapiše v zvezek, ki ga ima pred seboj na kolenih.

Mimo pride dekle. »Smem prisesti?« ga vpraša.

»Kakor želite,« ji brezbrizno odvrne — in se spet zatopi v pisanje.

»Bi se poročili z mano?« ga čez čas spet zmoti dekle.

»Kdo pa sploh ste vi?« vzkipi moški.

»Kaj me ne poznate? Jaz sem tista iz vaše zgodbe: majhna, okrogla... Kar pogledajte me: vse se ujema — lasje, obraz, čevlji...«

»Saj ste vendar rekli, da se ne marate poročiti! Kaj me zdaj gnjavite?!«

»Vi se ne marate poročiti, ne jaz! Trideset let vam je že, drugi moški vaših let so že vsi možje in očetje — kaj pa vi? Pišete zgodbice! In to še ljubezenske! — Pa ravno vi, ki niste sposobni ljubiti nikogar drugega razen sebe. In če že začnete kakšno ljubezen, ostanete zmeraj samo na začetku, na pol poti — nadaljevanje in konec pa enostavno dopišete. — To je vsa vaša umetnost! No, pa srečno! Vidiva se v kakšni drugi vaši zgodbi!«

Kakor se je pojavila, tako je tudi izgini-la — on pa tega še opazil ni, z zmago-slavnim smehlajem na obrazu se je spet hlastno polotil pisanja: zdaj je vedel, kako naj dokonča svojo zgodbo. Nihče mu več ne ukrade lovorovega venca zmage!

ANDREJ KOKOT

Mihec in škrat

Čisto po tihem
kot zna samo škrat,
je v hišo prišel,
kjer Mihec gre spat,

da ga pocuka za nos,
napravi kup zdrah,
mu osle pokaže, malo zacvili,
da Mihca bilo bi strah...

A šment, tudi Mihec je sklenil,
da ne bo zaspal,
da bo kakor škrat,
uso noč buden ostal.

Zato nihče ne ve, kako
se ta noč je končala,
saj ne Mihec, ne škrat
te skrivnosti ne bosta izdala.

Sneženi mož

Tam sredi vasi stoji
kot da bil bi general,
ponosno metlo v roki drži
kot da bo večno tamkaj stal.

Pa pride hudomušni pust,
mrzlega moža toplo objame —
in potem ni več tak hrust,
pa še radost ga prevzame,

da sprejme vabilo na ples.
In raja in raja do konca noči,
se v pomlad zaljubi gor do ušes,
ko sonce posije, nikjer ga več ni...

Jožek in luna

Kadar gre
Jožek spat,
pride včasih luna
in ga vabi, da
bi se šla igrat.
Toda to ni tako enostavno.
Luna je včasih
visoka ali nizka,
z okroglim obrazom,
ali pa ga stiska.
A je oni dan
prišla na rob
tistih trat,
svetla in velika,

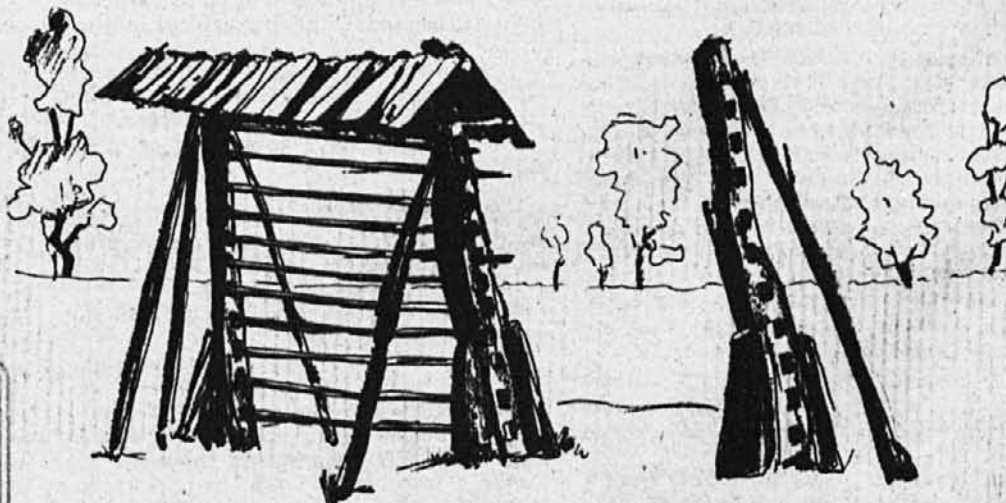
prav tja,
kamor se podnevi
Jožek hodi igrat.
Tako ga zamika,
da veliko žogo ulovi.
Jožek vstane
in kar v pidžami
po prstih tiho gre iz hiše,
jo urno proti luni briše.
In skoraj, skoraj
jo je že ujel,
skoraj z neba snel,
pa se zmuzne za oblak,
izgine za gorami.
Doma pri mami
Jožek ihti in stoka,
a ga mati potolaži:
Vidiš, vidiš kakšen
si junak,
da pred tabo
še luna za oblak
se skrila,
da je tvoja roka
ne bi ulovila.

Kako je s cicibani

Kako je z nami,
s Cicibani?

Mi zjutraj s tatom ali mamo
v vrtec hitimo,
zvečer pa se pred vrati dobimo.
Navmes se igramo,
se pesmi učimo,
se skrivamo in lovimo.
In včasih kaj zaropota,
da se vse strese,
tedaj tetka ostro pogleda,
a mi se glasno smejimo.
Potem gremo na delo:
hiše zidamo, visoke do oblakov,
konje zajahamo
in že smo v pravljičah velikih junakov.
Ko smo trudni,
usi skupaj malo zaspimo.
Potem gremo na izlet,
tedaj vsi enake rute dobimo,
da se med metulji
ne izgubimo.
Zvečer pa doma
vse mami in očku povemo —
tudi, če je kdo koga
ščipnil v nos — in gremo
z medvedkom zvezde preštevat.

Vidite,
taka je naša naloga,
tako je z nami,
s Cicibani.

Tone Tomazin: Studenčice (skica)

LISTI izhajajo kot priloga tednika
Zelezar — glasila delovnega kolekti-
va SOZD SZ Železarne Jesenice.
Ureja kulturno umetniški klub DPD
Svoboda Tone Čufar Jesenice, glavni
in odgovorni urednik Joža Varl.